

ART LIMES

KÉP-TÁR I.

2014.3

TATABÁNYA

TARTALOM • CONTENTS • I. RÉSZ

1. 24. BIB – POZSONYI ILLUSZTRÁCIÓS BIENNÁLE, 2013

- 5 Zuzana Jarošová: A csodák ideje. Bevezető a 24. BIB-hez
- 9 Iveta Drzewiecka: Amikor a gyermek szemével látunk. A világ képekben és a könyv képei
- 27 Viera Anoškinová: A színes és a fekete kontrasztja. Tomáš Klepoch illusztrációi a BIBIANÁ-ban
- 31 Barbara Brathová: A fal, ahogyan Peter Sís vall róla
- 37 Dušan Roll: Visszaemlékezés Kass Jánosra

2. MESE ÉS ILLUSZTRÁCIÓ

- 41 Szokolczay Lajos: Költészet, játék, szabadság. Lázár Ervin mesekönyveinek illusztrációiról
- 49 Révész Emese: „Soha nem is volt”. Gyermekkönyvek képvilága
- 55 Miglinczi Éva: Egér a porondon, avagy éjszakai riadó! Szalma Edit illusztrációiról
- 59 Ninkov K. Olga: Mesemondó esték. Geréb Klára meseillusztrációi Benedek Elek kötetéhez

3. PORTRÉGALÉRIA

- 65 Dohnál Szonja: A vajdasági portól a lókúti fűzfáig. Interjú Szajkó István festőművésszel
- 78 Miglinczi Éva: Műteremlátogatás a zöld mindenség festőjénél

24 BIENÁLE ILUSTRÁCIÍ BRATISLAVA

BIB 2013

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
Ministry of Culture of the Slovak Republic

SRNAKA, medzinárodný festival umenia
pre deti
SRNAKA, International Festival of Art
for Children

Biennial of Illustrations Bratislava
Biennial der Illustrationen Bratislava
Biennale de Illustration Bratislava
Биеннале иллюстраций Братислава
Biennale d'illustrations Bratislava

Zuzana Jarošová

A CSODÁK IDEJE

Fél évszázados jubileumához közeledik a Pozsonyi Illusztrációs Biennále. Az elmúlt időszak során a szemle a gyermekkönyvek eredeti illusztrációinak rangos nemzetközi versenyévé vált, sőt, valamivel több is lett – egyedi jelenség, amely a gyermekkönyvek világában tekintélyt vívott ki magának.

A világ gyorsan tudatosította, hogy a pozsonyi verseny a maga nemében különleges, mert kívül esik a könyvásárok kategóriáján, így nem gyakorolnak rá nyomást az üzleti szempontok, illetve a kiadói marketing-lobbi. A BIB a művészeteken kívüli kalkulációktól mentesen öröklik az illusztrációk esztétikai értékei felett.

Amikor a minőségi gyermekkönyvek elkötelezett híveinek egy szűk csoportja, Dušan Rollal az élen 1965-ben elindította a BIB nulladik évfolyamát, a mozgalom tagjai közül bizonyára senki sem sejtette, hogy a pozsonyi esemény milyen szélesre nővi ki magát, és milyen mélyre ereszti gyökereit otthon és külföldön egyaránt. Logója a művészi igényű illusztráció jelképévé vált valamennyi kontinens több mint száz országában. A BIB immáron fél évszázada tölti be a gyermekkönyvillusztráció területén csodálatra méltó szellemi küldetését, melynek tartalmi mélységeit talán nem is tudatosítjuk. Hiszen a képeskönyv az első galéria, ahová a gyakran még írni és olvasni sem tudó gyermek betekint. Lelkét megérintik az illusztrációkban gyökerező képzetei, és vizuális irányjelzők módjára segítik az alkotások esztétikai befogadását.

A gyermekkönyvillusztráció művészi minőségének kritériumai természetesen nem adóttak egyszer és mindenkorra. Tekintélyes elméleti szakemberek és aktív alkotók köre kutatja újra és újra a pozsonyi bemutatók alkalmával, időnként akár rendkívül élénk viták keretében is. Hihetetlenül érdekes, ha az ember bepillant a BIB nemzetközi zsűrijének munkájába, és megtapasztalhatja, milyen szenvedélyel, mennyire

elkötelezetten és felelősségteljesen értékeli minden egyes tag a beküldött alkotásokat, hogyan keresik közösen a különlegeset, egyedit és felfedezni valót, hogyan gondolkodnak együtt azon, vajon merre tart a könyvillusztráció. A biennálén szereplő közel ezer eredeti alkotásból kiválasztani azt a tizenegyet, amely majd díjjal büszkélkedhet, mindig „kemény dió”-nak bizonyul.

A BIB díjai a nyerteseket feljogosítják arra, hogy az „illusztrátorok csillagainak” sorába lépjenek. Megnyitják számukra az utat a neves külföldi kiadókhoz. Többen az alkotók közül bizonyára bőven tudnának történeteket mesélni arról, hogy a pozsonyi szemlén elért helyezések milyen fordulatot jelentett szakmai karrierjükben és életükben.

A Pozsonyi Illusztrációs Biennále világviszonylatban különleges helyet foglal el. Elengedhetetlenül fontos, hogy egyre több ország vegyen részt a versenyen. Intenzívebbé tettük a kommunikációt és az együttműködést két legfontosabb külföldi partnerünkkel, az UNESCO-val és az IBBY-vel, ennek köszönhetően a BIB 24. évfolyamán 49 ország vett részt (a 23. évfolyamon 44, a 22.-en pedig 37 ország versenyzett).

Nagy örömmel tölt el bennünket, hogy újabb országokat sikerült meghívunk a szemlére, de olyanokat is üdvözölhattünk ismét, melyeket már hosszabb ideje nélkülöztünk. Példaként említhetjük Kínát. Terjedelmes kollekciónal jelentkezett, és első alkalommal képviseltette magát a BIB zsűrijében is. Hagyományosan erős jelenlét jellemezte Ázsia több országát – Japánt, Dél-Koreát, Indonéziát. Ismét találkozhattunk többek közt Kanada, az USA, Costa Rica, Venezuela, India, Irán illusztrátoraival is. A Pozsonyi Illusztrációs Biennále tekintélye kéz a kézben halad a nemzetközi zsűriével, melyet legutóbb is neves elméleti szakemberek, kiadók, megnedzserek és ismert illusztrátorok alkottak. 2009-től

az előző szemle nagydíjasa is a zsüri tagja, a 24. évfolyamon e tisztséget a dél-koreai Eun-young Cho töltötte be.

A BIB forgatókönyve immár harmadik alkalommal igazodott egységes koncepcióhoz, melynek vezérmotívuma minden részletnél, a kísérő rendezvényeknél, a kiállítások térbeli-vizuális elrendezésénél egyaránt megmutatkozott. A Nemzetközi Szimpózium témájául az *Identitás napjainkban. A könyvillusztáció és a nemzeti kulturális identitás a globalizáció korában* című kérdéskört választotta

Korunk civilizációjának és kultúrájának kulcskérdéséről van szó, amellyel már hosszabb ideje találkozhattunk a biennálén, például amikor az illusztráció nemzetközi stílusa került górcső alá.

Művészi küldetésén túl a BIB nem feledkezett meg közművelődési feladatairól sem. Globalizált világunk, fogyasztói társadalmunk gazdasági és szellemi váltsága egyre inkább a gazdagok és szegények élesen elkülönülő táborát eredményezi. A legutóbbi pozsonyi

szemlén ezért tíz fiatal illusztrátor részvételével megtartottuk a BIB-UNESCO 2013 Albín Brunovský Workshopot. A programba olyan pályakezdeket vontunk be, akik a harmadik világ régióiból vagy a könyvkiadás szűkösebb hagyományaival rendelkező országokból érkeztek a biennáléra. A munkaértekezletet Juraj Martiška vezette. A BIB 24. évfolyamán újdonságnak számított Szlovákia Fővárosa, Pozsony Főpolgármesterének Díja. Célja az, hogy ösztönözze a hazai gyermekkönyv-illusztáció fejlődését.

Pozsonyban tehát ismét beérett az Arany Almák gazdag termése, és eljött a *csodák ideje*. Minden eredménnyen a gyermekek mosolyát láthatjuk. Kívánjuk nekik, hogy amíg a BIB tart, legalább addig szárnyaljanak az örömtől, élvezzék a meglepetéseket, vezesse őket a kíváncsiság. Bolyongjanak a fanázia világában, ahol arany alma terem a fán és a jó győz a rossz felett.

(*BIBIANA Revue*, XX. évfolyam.

Bratislava, 2013/3. 1–3. p.)

Vesztróczy Éva fordítása

A BIB sajtótájékoztatója, 2013. 09. 06.

A BIB díjai: Grand Prix, Arany Alma, BIB Plakett

Winners Biennial of Illustrations Bratislava 2013

GRAND PRIX

Ms. EVELYNE LAUBE, NINA WEHRLE, SWITZERLAND – THE GREAT FLOOD

BIB GOLDEN APPLE

Ms. RONG YU, CHINA – BIRD IN THE CLOUD

Mr. NOBUHIKO HAJIIMA, JAPAN – CAN YOU HEAR THAT SOUND?

Mr. CHIKI KIKUCHI, JAPAN – WHITE CAT, BLACK CAT

Ms. IN-KYUNG NOH, SOUTH KOREA – MR. TUTTI AND 100 WATER DROPS

Ms. IRMA BASTIDA HERRERA, MEXICO – READING, COMPLIMENT AND PRAISE THE BOOK'S READING PLEASURE

BIB PLAQUE

Ms. STELLA DREIS, GERMANY – GRIMM'S TALES

Ms. RENATE HABINGER, AUSTRIA – THERE ARE LIONS SLEEP NOW LITTLE CAMEL

Ms. DANIELA OLEJNÍKOVÁ, SLOVAKIA – IN WATERMELON SUGAR THIRTEEN

Ms. ÁNGELA CABRERA MOLINA, SPAIN – HAMELIN

Ms. IRAIA OKINA, SPAIN – THE MOON WAS WOKEN UP

Iveta Drzewiecka

AMIKOR A GYERMEK SZEMÉVEL LÁTUNK

A VILÁG KÉPEKBE ÉS A KÖNYV KÉPEI A BIB 2013-AS SZEMLÉJÉN

Miközben a gyermek kinyitja a könyvet, érzi a papír illatát, hallja a lapok zizegését. Feszültséggel teli várakozással veszi szemügyre a borítót, valamint a képeket a belső oldalakon, amelyek előhírnökei mindannak, amit a könyv kínál a számára. A jó könyv tehát több holmi jó olvasmány nál. A kellemes megjelenésű társalkodó szerepét is be kellene töltenie egyidejűleg, hiszen azt, hogy a jövőben végül kialakul az olvasás (és a képzőművészet) iránti szimpátiánk, annak is köszönhetjük, hogy gyermekként önkéntelenül is érzékeljük és értékeljük a kézbe vett könyvek vizuális megjelenésének színvonalát. A könyv olyan univerzum, amelyben valósággá válik a lehetetlen, és az írott szót kísérő képek a világ új, ismeretlen, izgalmas dimenzióit tárják a gyermek elé. A megismerés terén kalauzolják őt, ablakot nyitnak számára a fantázia világára, különösképpen azonban az emberiség lényegi értékeihez vezetik el őt észrevétlenül. E csendes párbeszéd előfeltétele, hogy összhangra találjon a kíváncsisággal, a játékosággal és az ártatlan humorral a gyermek lelkében.

A Pozsonyi Illusztrációs Biennálét, a gyermekkönyv-illusztráció egyetemes eredményeinek jelentős nemzetközi szemléjét, amelyet minden páratlan évben rendeznek meg, bizonyára nem kell közelebbről bemutatnunk. Idén ősszel (2013-ban – a szerk.) immár huszonnegyedig alkalommal nyújtott átfogó képet arról, mi minden történt az elmúlt két év során a könyv-illusztráció műfajában és az alkotók aktív képzeletében, azokéban, akik továbbra is képesek a gyermek szemével tekinteni a világra. A *BIB 2013* tárt kapukkal várta szeptember 6-tól október 25-ig a laikus nyilvánosságot, a szakmai közönséget, és különösképpen a kíváncsi apróságokat. A *BIB*-et hagyományosan további kiállítások egészítették ki. Túl azon, hogy a szemle bemutatta az élvonalat, amely 49 ország 362 illusztrátorának kézjegyét őrzi, a látogatók megtekinthették a *Run Toto!* című képeskönyv eredeti

illusztrációit, a Grand Prix 2011 nyertese, a fiatal dél-koreai illusztrátor, **Eun-young Cho** alkotásait. Éppen ő döntött úgy (és bizonyára akadt, akit megdöbbenett) két évvel ezelőtt, hogy a gyermeki képzelet mélyére hatol, miközben érdeklődése a gyermekrajz vizuális kifejezőereje felé fordult. A *BIB 2013* szemlélt még további kiállítások is kiegészítették a Művészetek Házában. A látogatók megtekinthették a cseh író és illusztrátor, **Petr Sís** municiózusan kidolgozott, fantáziadús kompozícióit, aki 2012-ben illusztrátorként elnyerte a H. Ch. Andersen-díjat. Láthatták továbbá az íróként szintén Andersen-díjas **Maria Teresa Andruetto** könyvét, s az 1967–2011 között a *BIB* szemléin díjat nyert szlovák illusztrátorok retrospektív kiállítását, valamint a szlovák illusztrátor-iskolát megalapító generáció egyik kiemelkedő tagja, **Jaroslav Vodrážka** alkotásait.

A sokszínűség, mint trend

A világ minden tájáról érkezett – 446 könyvhöz készült – illusztrációk kétségkívül a kortárs gyermekkönyvillusztráció sokatmondó, reprezentatív mintái. Visszatükrözi napjaink valóságának és művészetének sokszínűségét és összetettségét, általános és regionális jelenségeit, s nem utolsósorban az alkotás lényegére irányuló egyéni filozófiák változatoságát. A törekvés, hogy megtaláljuk a közös nevezőt, bizonyára sziszifuszi munka lenne. Már az irodalmi kiadványok műfaji és tematikai sokszínűsége, a képzőművészet eszközeivel feldolgozott motívumok, a hagyományos technikák és a digitális technológia szabad alkalmazása, az illusztráció képi mivoltára irányuló korlátlan kísérletezés is mind arra utal, hogy napjainkban sokkal megalapozottabbnak tűnik, ha egyéni stílusokról, az illusztrátor alkotómunkájának individuális értelmezéseiről beszélünk, ellentétben azon szándékunkkal, hogy a könyvillusztráció eredményeit a műfaji klasszifikáció fiókjába tuszkoljuk bele, esetleg tipizáló vagy

nemzeti szempontokat juttassunk évről-évre. Napjainkban kedvezőek a művészi kommunikáció feltételei, és a kölcsönös egymásra hatás mondhatni világméretű. A BIB szemléinek legutóbbi néhány évfolyama is ezt tükrözi, és az elmondottakat támasztja alá a tény, hogy az idei Nemzetközi Szimpózium az **Identitás napjainkban** kérdéskörét választotta témájául, melynek keretében a résztvevő szakemberek arról folytattak párbeszédet, hogy a képzőművészetet is érintő globalizációs folyamatok közepette a könyvillusztráció esetében vajon hol a helye, és milyen szerep jut a nemzeti kulturális identitásnak. Ha a gyermekkönyvillusztrátorok találékony formai és tematikai megoldásokkal, modern, korszerű felfogásban ismét rámutatnak saját kulturális gyökereikre, az a képi nyelv közérthetőségének köszönhetően a gyermeki személyiség kiművelésének fontos eszköze lehet, és segítheti a nemzeti sajátosságok és az egyetemes értékek közti átjárhatóságot is.

A zsűri döntése

Míg a BIB látogatóit a sziporkázó ötletek és a kiállított alkotások művészi megoldásainak gazdag tárháza nyűgözi le, addig a szakmai zsűri feladata az volt, hogy a lehető legelfogulatlanabb módon értékelje a könyvillusztrációk hatalmas mennyiségét. Idén ez több mint 2300 eredeti alkotást jelentett. Megválasztani az értékelés megfelelő szempontjait, elkülöníteni a legjobbakat, és közös nevezőre jutni a díjnyertes alkotók személyében, bizonyára nem lehetett könnyű feladat.

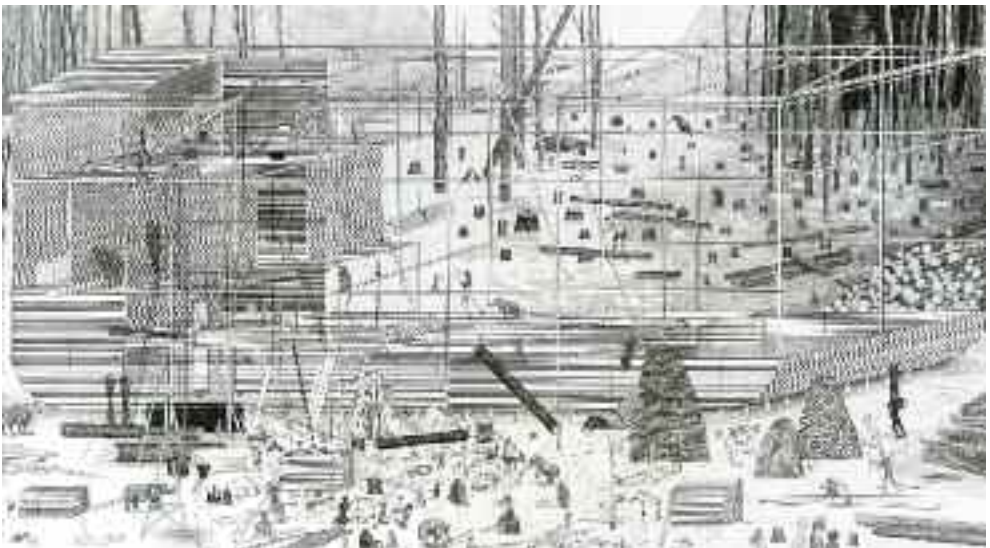
A helyezésekről három kontinens összesen tíztagú zsűrije döntött: **Murti Bunanta** Indonéziából (elnök), **Austra Avotina** Lettországból, **Yusuf Gajah** Malajziából, **Agnes Gyr** Ruandából, **Yukiko Hiro-matsu** Japánból, **Svetlan Junakovič** Horvátországból, **Arja Kanerva** Finnországból, **Igor Piačka** Szlovákiából, **Mingzhou Zhang** Kínából és **Eun-Young Cho** Dél-Koreából.

A nemzetközi zsűri tagjai aktív alkotók és teoretikusok – elismert illusztrátorok, valamint a gyermekkönyveket támogató szervezetek szakmunkatársai és képviselői. Többen közülük az IBBY nemzeti szekcióinak tagjai. A fenti névsor végén említett

zsűritag a pozsonyi biennálé előző évfolyamának nagydíjasa (Grand Prix) is egyben.

A korábbi évekhez hasonlóan az idei biennálén is tizenegy díjat osztottak ki: a legmagasabb *Grand Prix 2013*-díjat, öt *Arany Almát* és öt *Plakettet*. Imáron tradíció, hogy a képzőművészet leghitelesebb ítései, a gyermekek is döntenek egy díj sorsáról, melyre idén tizenegyedik alkalommal került sor. A gyermekzsűri díja nemcsak megtiszteltetés az illusztrátor számára, de valamelyest tükrözi a gyermekkönyvek valódi címzettjeinek ízlését is. A szemlén kiosztották továbbá az innovatív, kiemelkedő kiadói tevékenységért adható Tiszteletbeli Elismerést, valamint Szlovákia fővárosa, Pozsony Főpolgármesterének Díját is. A hosszú órákig tartó szakmai tanácskozást követően az alábbi hivatalos eredmény született:

A **Grand Prix 2013** díjat a svájci illusztrátor páros, **Nina Wehrle** és **Evelyne Laube** kapta a *Nagy özönvíz* (Die Grosse Flut; Schweizerisches Jugendschriftenwerk, Zürich 2011) című könyvért. Az illusztrációk a Genézisben olvasható, Noé bárkájáról szóló történet képi interpretációi. A nagy formátumú monokrom ceruzarajzok első látásra érzékeltetik a kontrasztot a biennálén kiállító alkotók többségének színesebb és kevésbé komoly hangvételű illusztrációival szemben. Az aprólékosan kidolgozott rajzok a szerzőpáros egymást váltó kézjegyét viselik magukon. Az alkotómunka az egyes jelenetek motívumokban gazdag, erős képi megfogalmazásait eredményezi, melyek a bibliai özönvíz-történet komor hangulatát rögzítik. A részletek terjedelmes elbeszéléssé állnak össze, a középkori Biblia Pauperummal tartanak rokonságot, írott szó nélkül is megállják a helyüket. Lépésről lépésre „olvashatjuk” a képeket, összevethetjük az Őszövetség szavaival, vagy egyszerűen csak érezhetjük az általuk közvetített pánikot, félelmet és abszurditást. Az illusztrációk erősen egzisztenciális hangvételűek. A nézőt beemelik az emberek és állatok középkori mindennapjaiba, aki így az események közvetlen tanújává válik, és irracionálisan, ösztönösen, érzelmi elfogultsággal fogadja be mindazt, ami a szemé előtt zajlik. A természet elemi hatásaival szemben az élet mozgósítja itt erőit, amint a képi narrativitás, az expresszív vonalvezetés és

Evelyne Laube – Nina Wehrle (Svájci) – Grand Prix

a naturalista felfogás is a bárka szikár, technicista ábrázolását ellentételezi. A nem homogén vizuális eszközök az illusztrátorok által oly sokszor kiaknázott, hagyományos bibliai motívum aktuálisan posztmodern ábrázolását eredményezik. Kérdés azonban, hogy mennyire képes a tartalmi mélységet és morális üzenetet befogadnia a valódi címzett, a gyermekolvasó. Talán érthetőbb számunkra a zsűri

döntése, ha tudjuk, hogy a kötet értékeit a könyvillusztráció számos más nemzetközi szemlélőjén is elismerték már. A kiadvány sikeréhez kétségkívül hozzájárult a hagyományostól eltérő tipográfia és tervezés, valamint az atipikus formátum, hisz nem is könyvről beszélhetünk a szó szoros értelmében, hanem inkább leporellóról, amelynek többszörösen összehajtogatott ívei papírborítóba kerültek.

Rong Yu (Kína) – Arany Alma

A tradíciók és innovációk almái

Idén egy kivétellel ázsiai országokba vándoroltak a BIB **Arany Almái** – kettő Japánba, egy-egy pedig Kínába, Dél-Koreába és Mexikóba. A nyertes alkotások azt jelzik, hogy amit ma a könyvillusztráció fogalma alatt értünk, az ötvözi a modern kifejezés-mód elemeit a kulturális és nemzeti tradíciók jegyeivel. Érdemes felfigyelnünk arra, hogy az öt díjazott kiadvány közül három olyan képeskönyv volt, melyben az illusztrátorok a szövegek szerzői is egyben, miközben a könyvek lényegi részeként az illusztrációknak jut a főszerep. Az idén kiosztott Arany Almák arra is ráirányítják figyelmünket, hogy egyre népszerűbbek a takarékosabb képzőművészeti megoldások, melyek kifejezésbeli eszköze minimális, miközben erőteljes az igény az alkotói ötletek iránt.

A kínai illusztrátorok hosszabb időintervallumot követően terjedelmesebb kollekcióval képviseltetik magukat a szemlén, így több mint jelzésértékű, hogy a zsűri érzékeny figyelme a szabadság motívumára rezonált a kínai **Rong Yu** illusztrációi kapcsán, a *Gu Li Madár a felhők közt* (Yun Duo Yi Yang de Ba Ge; Jieli Publisging, Peking 2012) című kötetben. A képek metaforikus módon, a madarak és kalitkák motívumának sokszor ismétlődő változataival fejezik ki az emberi létezés egyetemes témáját. Az illusztrátor a kompakt formák és a törekeny, pókhálószerű struktúrák játékát veszi alapul. Sárgás háttérre helyezi az emberi alakok, madarak, állatok, fák és kalitkák fekete papírból, különös kézügyességgel kivágott, stilizált sziluettjeit, és a formákat felszabadultabb, drótszerű, lineáris vonalrajzzal egészíti ki. A papírból készült kivágóminták a kínai díszítőművészet hagyományának elválaszthatatlan részét képezik, az illusztrációk azonban megidéznek a kínai árnyjátékok hagyományát is.

Japán az idén kétszer is magára vonta a zsűri figyelmét. Egyet az Arany Almák közül **Nobuhiko Haijima** vitt haza a *Hallod ezt a hangot?* (Kikoeru?; Fukuinkan Shoten Publishers, Tokio 2012) című könyvéért. A harminchat oldalas, egyedi kivitelezésű

könyvbe erdei állatok, fák és növények motívumaiból építkező, minimalista festménysorozat reprodukciói kerültek, kevés szöveggel. A dupla oldalak jeleneit – melyeket a valóságban csak ritkán láthat a japán nagyváros lakossága – látszólag triviális fel-szólításokkal kapcsolta össze az illusztrátor, így fokozva lépésről lépésre az üzenetek hatását („*Hallod a levelek susogását? ... hogyan bontakozik ki a virág? ... hogyan ragyognak a csillagok?*”). Könyveiben a szerző különös módon komponálja festményeit. A természeti motívumok sziluettjeinél precízen megtartja a részletek realista jellegét, miközben szigorúan tiszta vonalvezetésre törekszik. Két egymással finoman harmonizáló tónus segítségével oldja meg az ábrázolt tárgyi elemek, valamint a háttér viszonyát. Gondosan mérlegeli a színek fiziológiai és szintetikus hatását, s a kötetet forgatva további kérdések kínálkoznak: „*Hallod azt az olivázóld... azt az égboltot, mely átszüremlik a fa terjedelmes koronáján?*”. A könyv a keleti filozófiák dimenzióit hordozza magában. Arra ösztönöz bennünket, hogy gyakrabban figyeljünk a természet hangjaira, és gondolkozzunk el az élet valódi értelmén. Bízhat bennünket, hogy vegyük észre az egyszerű dolgok szépségét, melyekről mai pragmatista, zajos, gépiesített, rohanó civilizációnk hajlamos elfeledkezni.

Nobuhiko Haijima (Japán)
– Arany Alma

Chiki Kikuchi (Japán) – Arany Alma

In-kyung Noh (Dél-Korea) – Arany Alma

Japán második Arany Almáját **Chiki Kikuchi** kapta a *Fehér macska, fekete macska* (Shironeko Kuroneko; Gakken Education Publishing, Tokio 2012) című könyvéért, amely a tust és az akvarellt kombinálja. Az illusztrációk a távolkeleti kalligráfia és tájképfestészet hagyományából indulnak ki, az alkotó egyéni stílusa ugyanakkor az energikus ecsetvonások és a finomabb részletek kontrasztjára épít. Fekete és színes felületek struktúrájával kísérletezik, melynek eredményeképpen a cicák kalandozásának és játékának nyomait hangsúlyozó, helyenként gyermekien lágy, mászol dinamikusan képek születnek. Az alkotó „nem fejezi be” illusztrációit, a gyermeknek így lehetősége nyílik arra, hogy képzeletben kiegészítse a történetet. Mindkét díjnyertes illusztrátor és a teljes japán kollektív azt bizonyítja, hogy a kortárs japán vizuális kultúra nem szűkíthető le a mangák és animék popkultúrájára.

A koreai **In-kyung Noh**, aki szintén elnyerte az öt Arany Alma egyikét, a *Tutti úr és a száz vízcsepp* (Kokkeele Anjeoseewha Paekgauer Moolbangwool; Munhakdongne Publishing Corp., Soul 2012) című könyv illusztrációival mutatkozott be. Sorozata humorosan és érthetően szól a gyermekhez. Történetet mesél el az elefántról, aki biciklin, vödörben hordja a vizet az oázisról, és akinek sok veszélyt rejtő pusztaságon vezet az útja, ám félelmét segít leküzdeni a gondolat, hogy meg kell itatnia a szomjas elefántkölyköket. Kivételes találékony-sággal közvetíti a nem bonyolult történetet, és a világos morális üzenetet a kedvesen „ügyetlen” rajz, az egyszerű grafikai elemekkel (cseppekkel, pontokkal, rövid vonalakkal, apró üres négyzetekkel) együtt. E komponensek digitális megsokszorozásával, kicsinyítésével vagy nagyításával a történet további alakjai és tárgyai a felületek szubtilis, játékos raszterét hozzák létre. A *Tutti úr...* jó példája annak, miként lehet a pixel-művészet hűvös, mechanisztikus eljárásait kellemesebb formába önteni a gyermekek számára.

Az ötödik Alma a mexikói **Irma Bastida Herrera** kezébe gurult, aki Juan Domingo Argüelles *Olvasás,*

tisztelgés, az olvasás örömeinek dicsérete (La lectura, elogio del libro y la alabanza del placer del leer; Gobierno del Estado de Mexico, Toluca 2012) című könyvéhez készített illusztrációkat. A kiadvány filozófiai esszé arról, hol foglal helyet a könyv a kultúrában és az ember életében. Őt kiállított illusztrációja inkább szerénynek, alig feltűnőnek mutatkozik a szemlén, a kötetben azonban megmarad a térbeli arányok, illetve szó és kép jelentőségének egyensúlya. Az egész oldalas illusztrációk a szöveg egyenrangú „tükörképei”, szabadon kommentálják azt. Az olvasás különböző formáit, illetve az eltérő karakterű olvasókat ábrázoló, konkrétabb, vicces, esetenként ironikus hangvételű képek a könyv nehéz, elvont tartalmait ellensúlyozzák. Az illusztrációk hatása az expresszív, karikatúrisztikus rajz és a merész kollázstechnika elegyében rejlik. Az alkotó eltérő minőségű anyagokat használ fel, többek közt konyhai papírtörölt vagy tésztabetűket.

Plakettek és további díjak

Az öt Arany Alma szanaszét gurult a nagyvilágban, az öt **Plakett** viszont az európai kontinensen maradt. Az egyiket közülük **Stella Dreis** német illusztrátor nyerte el. A múltban megszámlálhatatlanul sokszor illusztrált klasszikust, a *Grimm testvérek meséit* (Grimms Märchenreise; Thienemann Verlag, Stuttgart 2012) dolgozta fel eredeti módon. A egyes technikával készült illusztrációk a németalföldi reneszánsz festészet stílusát idézik, helyenként az áttekinthetőség és világos összefüggések rovására túltengő részleteik mindenütt étellel teli eseményeket tárnak elénk.

Irma Bastida Herrera (Mexiko)
– Arany Alma

Stella Dreis (Németország) – BIB Plakett

A szemle két Plakettje spanyol illusztrátorokhoz érkezett. **Ángela Cabrera Molinát** a hamelni patkányfogó legendája inspirálta. A történet főszereplője zenéjével csalogatta ki az elszaporodott patkányokat a városból. Az azonos című könyvben (*Hamelín/Hamelín*; La Fragatina, La Seu d'Urgell 2012) megjelent finom, melankolikus hangvételű, helyenként expresszívabb jellegű illusztrációk eredetileg a közismert legenda szerzői adaptációjaként készültek. A kék folyó és a fekete patkányok borzalmas özöne, mint újra és újra ismétlődő motívumok, valamint a szomorú szürke város ellenpólust képeznek a remény ígéretét magában hordozó, muzsikáló főszereplő színes, vidám alakjával szemben.

Szakított és kivágott áttetsző papírdarabok, a biztos rajz és a festői struktúrák jelenítik meg az alakokat. A színválasztás és az alkalmazott anyagok tulajdonságai is szimbolikus tartalmak hordozói. Az illusztrátornak sikerült a régi legenda gondolati esszenciáját nem túl bonyolult, ám hatásos, modern felfogásban megragadnia. Á. C. Molina képeihez utólag írt szöveget Margarita del Mazo írónő. Honfitársuk, **Iraia Okina** illusztrációi szintén megérintették a zsűri tagjait, mert tiszta művészi eszközökkel érzékeltetik a költő, Joxantonio Ormazabal verseinek (*Felébredt a hold/largia esnatu da*; Ed. Elkar, Bilbao 2012) nagy kérdéseit, amelyek az emberi létezésre, élet és halál misztériumára irányulnak. Az átalakuló természeti környezetbe helyezett ember képének nemes színei és vonalai visszhangra lelnek a verseket kísérő csendben és nyugalomban.

Michael Stavarić *Itt vannak az oroszlánok* (Hier gibt es Löwe; Residenz Verlag, St. Pölten 2012) és Hubert Gaisbauer *Aludj már, kicsi teve* (Schlaf jetz, kleines Kamel; Wiener dom Verlag, Bécs 2012) című könyvéhez készített illusztrációiért kapta a Plakettet az osztrák képzőművész, **Renate Habinger**. Valamennyi díjazott alkotó közül éppen az ő munkái éreztek rá leginkább a gyermeki lélekben lakozó gondtalanságra, féltelenségre és képzeletgazdagságra, s mindez átszüremlik játékos alkotásmódjának területére is. A második kiadvány esetében az illusztrátor megmutatta munkásságának visszafogottabb, komolyabb rétegeit is.

Végül Szlovákia is a díjnyertesek sorába lépett, bár csak egy Plakett erejéig. **Daniela Olejníková**ának ítélte oda a zsűri Richard Brautigan *A dinnyecukorban* (V melónovom cukre; Artforum, Pozsony 2011) című könyvének átfogó feldolgozásáért, valamint Jana Bodnárová *Tizenhárom* (Trinásť; Perfekt, Pozsony 2012) című könyvének illusztrációiért. A képzőművész kiaknázza a digitális technikákban rejlő lehetőségeket, a végeredmény azonban a hagyományos grafikai eljárások sorába tartozó linometszetre emlékeztet. A zsűri bizonyára felfigyelt a szerző érett szemléletmódjára, amely a könyvet szó és kép szerves egészének tekinti, és az olvasás élményének új dimenzióit nyitja meg.

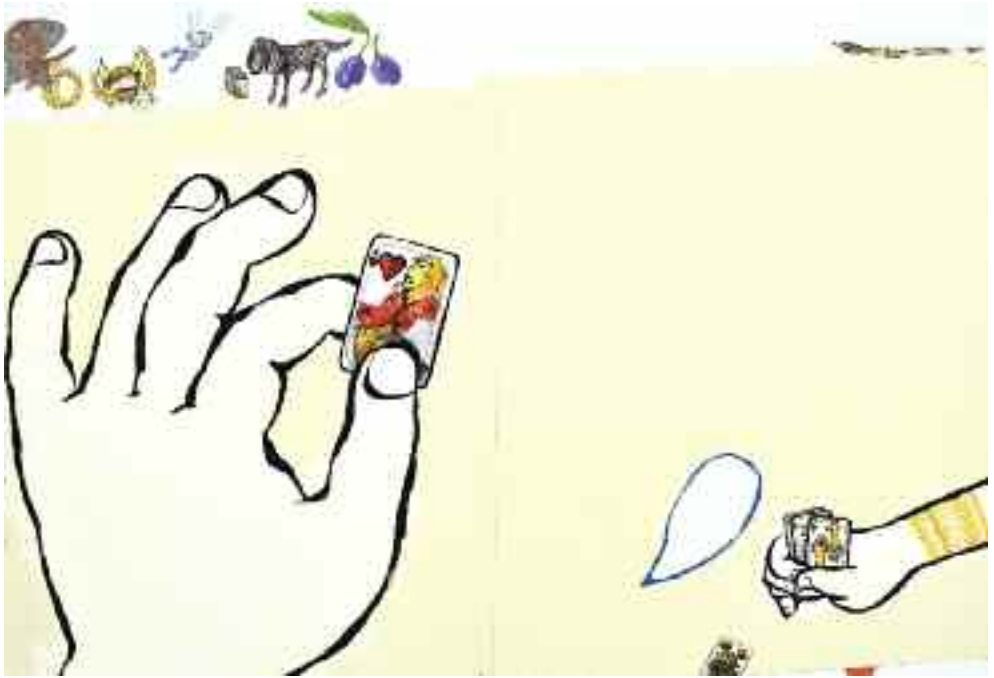
Ángela Cabrera Molina (Spanyolország) – BIB Plakett

A zsűri ismét kiosztotta a kiadói elismeréseket is. Innovatív tevékenységéért a díjazottak egyike a **J. E. Purkyně Egyetem Művészeti Kara**, amely **Martin Rauden** projektjét támogatta (*Kár beszélni/Darmo mluvit*, 2012). A könyv a mindennapok valóságának személyesen, képekben rögzített naplója, az alkotó élményeinek és tapasztalatainak grafikai kommentárjait tartalmazza. Egy éves időtartamot tekint át a könyv, és megjelenítésénél

a kiadó többféle nyomdai eljárást alkalmazott. Kiemelkedő tevékenységéért további három kiadó is elismerésben részesült. A chilei **Quilombo** egyedi tervezésű bibliofil kiadványokra szakosodott. A BIB 2013 szemlén a *Kozmogónia (Cosmogonías; Concón region de Valparaiso 2012)* című kötetrel mutatkozott be, melynek illusztrációi **Marie de los Ángeles Vargas** műtermében születtek, és a világ eredetéről szóló chilei mítoszokat dolgozzák fel.

Iraia Okina (Spanyolország) – BIB Plakett

Renate Habinger (Ausztria) - BIB Plakett

Daniela Olejníková (Szlovákia)
– BIB Plakett

tagjai gyakran mérlegették a korábbi visszajelzéseket is, melyeket a bemutatott kiadványok illusztrációi váltottak ki. Azt tapasztaltuk, hogy döntéshozataluk során a zsűri tagjai nemcsak az eredeti alkotások elszigetelt művészi minőségére összpontosítottak, de figyelembe vették azt is, amit az átlagos BIB-látogató nem érez: az illusztrációk helyét és hatását a könyvön belül, a pozitív hangvétélű recenziókat, illetve a nemzetközi viszonylatban elért szakmai értékeléseket és helyezéseket. A bemutatott és díjazott könyvek közül azonban több is akad, amely nem a gyermekeket megszólító esztétikum hordozója. Nem szabad ugyan kétségbe vonnunk, hogy a gyermekolvasó is képes befogadni a komolyabb, „felnőttesebb” témákat, mégis nyitva marad a kérdés, vajon hol húzódik a határ a „felnőtt-” és a „gyermekkönyv” között. Mintha néha elfeledkez-nénk arról, hogy a BIB a gyermekkönyvillusztráció ünnepe. A résztvevő országok elsődleges joga ugyan, hogy saját nemzetük képviseletéről döntenek. Tény azonban, hogy számos egyedi szerzői sorozat jutott át a rostán, s így felvetődik a kérdés, vajon a szemle nem hajlik-e el öntudatlanul is eredeti célkitűzésétől, hogy újra és újra feltérképezze és a nyilvánosság elé tárja a gyermekeknek szánt könyvillusztráció eredményeit. Erről tanúskodik a Gyermekzsűri Díja is, amelyet a dél-koreai illusztrátor, **Gi-hun Lee** nyert el *Pléhmedve* (Yangcheolgom; Ligem 2012) című könyvével. A választás azt bizonyítja, hogy a gyermekeknél egyértelműen vezet az imagináció lehangoló ereje, és a képzőművészet közérthető, kiművelt nyelve.

Szlovák kollektív a BIB 2013 szemlén

Hét további országhoz (Argentína, Csehország, Dél-Korea, Németország, Lengyelország, Ausztria, Spanyolország) hasonlóan Szlovákia is teljes mértékben élt a lehetőséggel, hogy bemutassa illusztrátorait. 15 alkotó képviselt tehát bennünket, akiket a júniusi

A Costa Ricai **Amanuense** kiadó egy „fehér könyvvel”, Jaima Gamboa *Ijesztő történetével* (El cuento fantasma; Guatemala City 2013) szerzett jó pontot. A kötet taktilis illusztrációi **Wen Hsu-Chen** műtermében készültek, spanyol nyelvű szövege pedig párhuzamosan megjelent Braille-írással is. A fentiekkel egybevetve kevésbé érthető a zsűri döntése, mely szerint az indonéz **Wins** kiadó által közredott *Jery Giraffe and the Giant Butter Cookie* (Bandung 2012) című képeskönyv is megkapta a szemle tiszteletbeli elismerését. **Marie Christaine**, a fiatal kezdő első illusztrációi ugyan kedvesek és vonzóak lehetnek a legkisebbek számára, mégsem rendkívüliek. Ismerjük tehát a zsűritagok döntését. Egyetérthetünk vagy polemizálhatunk vele, nem róhatunk fel azonban semmit a szakembereknek. Hogy képek legyenek eligazodni a BIB 2013 szemlére beküldött hatalmas mennyiségű „anyagban” és értékelni tudják azt, bizonyára elengedhetetlenül fontos, hogy elfogulatlanul, a személyes preferenciákat háttérbe szorítva kísérik figyelemmel a gyermekkönyvillusztráció világának eseményeit, és kellően tájékozottak legyenek. Úgy tűnik, a zsűri

elővlogatás céljából megrendezett **Kortárs szlovák gyermekkönyvillusztráció** 29 résztvevője közül választottak ki. (E tekintetben hangot kell adnunk meggyőződésünknek, hogy egy országban, amely annyi kitűnő illusztrátorral büszkélkedhet, a nemzeti fordulóra több résztvevővel kerülhetett volna sor).

A szlovák válogatás generációkat és stílusokat tekintve sokszínű képet mutatott. Egyaránt képviseltek bennünket a klasszikusok és a hazai szcénán szilárd pozícióval bíró fiatalabb illusztrátorok. A szlovák alkotások bemutatója a külföldi résztvevőkkel párhuzamba állítva kap jelentőséget, ezért átfogó képet kell nyújtania a fogadó ország illusztrációs kultúrájáról. A könyvkultúra iránt érdeklődők közelebről megismerhették a szlovák könyvillusztráció különböző jelenségeit és törekvéseit. A korábbi évekhez hasonlóan a hazai összeállításban idén is a mágikus és imaginatív realizmus volt a legerőteljesebben jelen. Ide sorolhatjuk **Dušan Kállay** alkotásait, amelyek eredeti módon közvetítik Dobšinský *Szlovák népmeséit*, **Vladimír Král'** figuratív festményeit, melyek Jostein Gaardner

Karácsonyi misztérium (Vianočné mystérium) című könyvéhez készültek, **Zuzana Bočková-Bruncová** illusztrációit a *Karácsonyi könyv* (Vánočná kniha) című kiadványból, valamint az itthon kevésbé ismert *O menímo Timido* című könyvet (ez évben adta közre a brazil Mercury Novo Tempo kiadó). **Peter Kl'účik** két festményt állított ki, s annak ellenére, hogy a képek nem illusztrációként készültek, ösztönzőleg hatottak Viera Brunovská *Mi állatok egymás közt* című könyvére, s utólag kerültek a kitalált történetek mellé. Božena Němcová *A só* (Sol' nad zlato) című könyvében jelentek meg **Peter Uchnár** titokzatos, kissé ijesztően költői, beszédes, részletekben gazdag kompozíciói, melyeket Pozsony főpolgármestere részesített elismerésben. Az említett díjat a BIB szlovák résztvevői számára hozták létre. **František Lipták**, aki főképp festményeiről és díszletterveiről ismert, a szemlén digitális nyomataival mutatkozott be. Humorosan komoly illusztrációi feleségével, **Slávka Liptákovával** közös alkotómunkájuk során születtek a metaforikus tartalmakat közvetítő *Lyukrágó* (Dierožrút) című

Gi-hun Lee (Dél-Korea) – Gyermekzsűri Díja

könyv számára. A szlovák könyvillusztráció líraibb vonulatait **Jana Kiselová-Sitekóvá** képviselte. A téli hangulatot idéző festői alkotások *Az elvesztett kesztyűről* (O stratenej rukavičke) című mese költői adaptációit kísérik. Ez utóbbiak Juraj Kuniak tollából származnak. A szöveg párhuzamként gazdag részletességgel mesélő, realiztikus felfogást immár hagyományosan **Maja Dusíková** szárnyaló illusztrációi képviselik a szemlén. A rajzos elemeken alapuló illusztrációk ötletessége és humora **Svetozár Mydlo** és **Martin Kellenberger** közreműködésével kalauzolja több évtizede a gyermekeket a könyvek világában. A kortárs szlovák gyermekkönyvillusztráció aktuális irányainak összképét többek közt **Martina Matlovičová-Král'ová** kollázsokkal kombinált akriljai egészítették ki, melyek összetéveszthetetlen, kifinomult „naiv” stílusuk által vonzóak a gyermekek számára.

Találkozhattunk továbbá **Katarína Macurová** poétikusan „tökéletlen”, háromdimenziós, digitális illusztrációival, és **Katarína Slaninková** munkásságának néhány darabjával is, melyekre a kifejezésbeli rugalmasság jellemző. **Daniela Olejníková** grafikai darabjai a design irányába viszik el az illusztrációt, melyről nem mondható el, hogy merev vagy banális lenne. Az alkotó érdeme, hogy Szlovákia végül a díjak közül is megtarthatott egyet.

A BIB és korunk könyvkultúrája

Az idei BIB-en szép számban képviselteti magát a digitális grafika. A hagyományos illusztrációk sokszínűsége és a zsűri döntése ellenben arról tanúskodik, hogy – akár vegyes megoldásokkal is – tovább élnek a klasszikus kézműves technikák, mint sajátos értékek. Üde jelenségként hat, hogy visszatértek a rajzos kézjegyen alapuló fekete-fehér illusztrációk

Gi-hun Lee (Dél-Korea) – Gyermekzsűri Díja

(hatásos rajzokat tárt elénk a svájci Albertine Zallo és a moldáviai Violeta Diordiev) A klasszikus technikák, melyek tekintettel vannak betű és kép szigorúan behatárolt helyzetére, napjainkban fokozatosan a háttérbe szorulnak, és teret engednek az egységes egészben gondolkodó design-nak, amely egymásba szüremelő, egymást játékosan kiegészítő kapcsolatot teremt a betű és az illusztráció közt. A tipográfus, a grafikai tervező, az író és az illusztrátor egymás egyenrangú munkatársává válnak. Amint azt a szemlére nagy számban beküldött, a legkisebbeknek, illetve a tapasztaltabb fiataloknak szóló könyv is jelzi, a szakma fenti szerepköreit ideális esetben egyetlen személy tölti be. Ezért sajnálhatjuk, hogy a végső „terméket” jelentő nyomtatott könyv, amelyet végül kézbe vesz az olvasó, a BIB-en a vitrinek üvege mögé rejtve látható.

A könyvillusztráció nemzetközi eredményeit feltérképező, közel ötvenesztendő hagyományokkal bíró BIB a grafikai-tervezői felfogásokat előnyben részesítő kortárs irányvonal ellenére a gyermekkönyvek vizuális megjelenésének alapját képező illusztráció stabil ernyője.

A BIB 2013 szemlét hagyományai mellett is az aktualitás jellemzi. Erényei közé sorolhatjuk, hogy nem kerül meg a komolyabb témákat, sőt a tabukat sem (pl. a halál, meztelenség, szexualitás témája a dán Lilian Brogger illusztrációin). Bár apró kitérőket tesz a nem kifejezetten gyermekkönyvek területére, a legfontosabb kapocs továbbra is a gyermeki lélek maradt számára.

(BIBIANA Revue, XX. évfolyam.

Bratislava, 2013/3. 4-14. p.)

Vesztróczy Éva fordítása

Peter Uchnár (Szlovákia) – Pozsony főpolgármesterének díja

Herbsz László

Bodonyi Panni

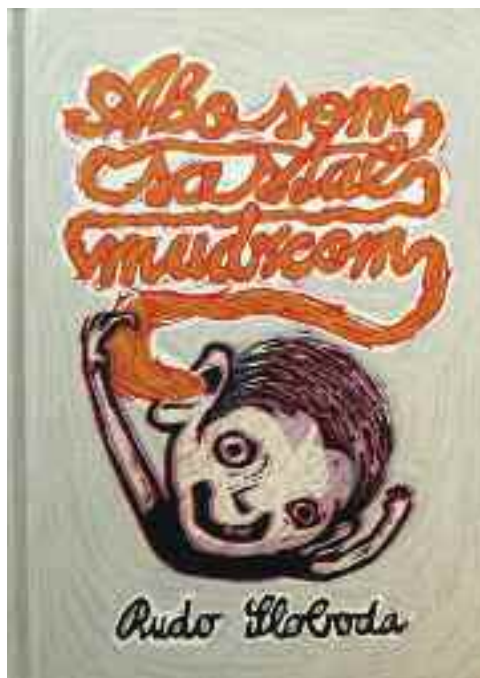
Magyar
illusztrátorok
a kiállításon

Szulyovszky Sarolta

Tomáš Klepoch illusztrációja egy bélyegen

Hogyan lettem bölcs, 2009

A Hogyan lettem bölcs című könyv illusztrációja

Viera Anoškinová

A SZÍNES ÉS A FEKETE KONTRASZTJA

TOMÁŠ KLEPOCH ILLUSZTRÁCIÓI

Pozsonyban született 1981. július 22-én. Tanulmányait is szülővárosában, a Képzőművészeti Egyetemen végezte Robert Jančovič és Ivan Csudai professzor műtermében, majd vizuális

kommunikáció szakon Pavol Choma docens vezetésével. A szlovák képzőművészek legfiatalabb, ám rendkívül karakteres generációjához tartozik. Szándékosan nem az illusztrátorok szűkebb csoportját említettem, mert alkalmazott grafikával, festéssel és autonóm grafikával egyaránt foglalkozik. Nem sok könyvet illusztrált, ezek azonban több díjat is kiérdemeltek és Klepoch alkotásainak magas színvonaláról tanúskodnak: így pl. 2007-ben a *Mesél a paletta* (Rozprávky z palety), majd 2009-ben a *Hogyan lettem bölcs* (Ako som sa stal mudrcom) című kötete *A tél legszebb gyermekkönyve*-díját, a *Hogyan lettem bölcs* című kötet 2010-ben a *Szlovákia legszebb könyve*, 2011-ben pedig a BIB Arany Alma díját kapta meg.

Már az első általa illusztrált könyvben – *Mesél a paletta* – is teret nyert egyedi, expresszív képzőművészeti nyelve, mely a határozott színesség és a vastag fekete vonal kontrasztján alapul. E felfogást képviselik Klepoch további könyvei: *Hol szőnek a pókok vattacukrot* (Kde pavúky tkajú cukrovú vatu), *A bálnáról és a kígyóról* (O veľrybe a hadovi), valamint a *Hogyan lettem bölcs* című kötet.

Tomáš Klepoch illusztrációi ugyan a szlovák iskola hagyományát folytatják, de ettől eltérő módon kiaknázzák a számítógépes grafikában rejlő lehetőségeket is. Éppen az új technológiával ér el erős hatást és hoz ötletes megoldásokat az alkotó. Színkompozíciói legtöbbször változatosak, némely illusztrációja esetében azonban csak kettő, legfeljebb három színt alkalmaz, így teremti meg a könyv maximális vizuális dinamikáját. Tudatosan deformálja stilizált, energikus

és erőteljesebb alakjainak testarányait – az elvártnál nagyobb a szereplők feje – ezzel is fokozza az expresszív hatást. Az illusztrációik továbbá ironikusan túloznak és játékosak. Klepoch alkotásain gyakran találkozhatunk ironikus parafrázisokkal. Ahogy ő maga is vallja, arra törekszik, hogy ne becülje le a gyermeket, mint befogadót, miközben illusztrációit kortól függetlenül mindenki számára készíti.

Klepoch előszeretettel alkalmazza a linómetszet technikáját, amelyet festői eljárásokkal és tablet-rajzzal egészít ki. A rétegek eltávolításával (kaparásával) létrehozott rajzai jellegüket tekintve szintén a linómetszéshez állnak közel. Így készült a *Hogyan lettem bölcs* című könyve, amely 2011-ben elnyerte a BIB Arany Alma díját. Eltérő módon alkalmazza itt a színeket – némelyik képe teljes egészében teltetlen tónusokból építkezik, más esetben csak két-három színnel dolgozik részlegesen, és e változatossággal dinamizálja vizuálisan a „végterméket”, a könyvet.

Klepoch legutóbbi illusztrált könyve *A varázserejű bohóc* (Čarovný tatrnánek) címmel Csehországban jelent meg. Itt is tartja magát választott vezérelvéhez az alkotó, miszerint nem tesz különbséget a gyermekeknek, illetve a felnőtteknek szánt illusztrációk közt. Szabad kezet kapott a kiadótól, így született meg narratív jellegű, nagyvonalú sorozata, amely gyakran előrevetíti a történetet, máskor találó metaforákkal, oldalról oldalra haladva, egyedi világban gördíti tovább az eseményeket a szöveg mellett.

Tomáš Klepoch számára az illusztráció nem független alkotás, hanem a könyv szerves része, amely kitágítja az irodalmi mű szellemi dimenzióit. Amikor az ember átlapozza a könyvet, mintha csak filmet nézne, a tartalom és a kép mozgásba jön a szemé előtt. Feszültség keletkezik a szöveg és vizuális megjelenése közt, amely újabb dimenziókat jelent. Fontos szerepet kap a tipográfia – a könyv formája és anyaga – a „layout”, és így tovább. Minden mindennel összefügg. Ahogy Klepoch fogalmazott: „*Szinte szerzetesi az illusztrátor*

Tomáš Klepoch illusztrációi a BIBIANA kiállításáról (Fent: Hogyan lettem bölcs; Lent: Juana Zabalú maratonia)

mestersége, és fontos, hogy az ember átfogó módon gondolkodjon. A kitűnő illusztrációt is tönkretetheti az unalmas rendezés, a rosszul megválasztott formátum, és gyakran a design is”. Természetes, hogy Tomáš így gondolkodik, hiszen vizuális kommunikáció szakon végzett, és komplex módon közelít a könyv, mint egységes egész kérdésköréhez.

Tomáš Klepoch az autonóm műfajok terén elsősorban is grafikával, konkrétan linó- és fametszettel foglalkozik. Lapjai megélt élethelyzeteket dolgoznak fel, sajátos ikonográfiával, melyeket a közönség is megért. Az alkotó ugyan nem szolgál hozzájuk egyértelmű magyarázattal, vizuális benyomásai alapján a néző saját történeteit, saját tartalmait fedezheti fel.

Klepoch grafikai munkássága sem nélkülözi az expresszív energiát, utalásokat és metaforákat, melyekkel az alkotó a kortárs eredményekre reflektál. A hasított, nagy formátumú, több rétegű linómetszet eszközeivel létrehozott alkotások a festmény és grafika határmezsgyéjén mozognak. E monumentális linómetszéseknél motorfűrész is használ a képzőművész. Tulajdonképpen kísérletezik, azt kutatja, hogy hol húzódnak a grafika határai, miként léphet át más médiumok – a festészet vagy a szobrászat – területére.

Befejezésképpen megállapíthatjuk, hogy Tomáš Klepoch azon művészek szűk csoportjába tartozik, akiknek munkásságáról elmondható, hogy őszinte és autentikus, az alkotások témájától, vagy az alkalmazott

Crescit effendo fames

médiumoktól függetlenül. Bárminemű pátosztól és számitástól mentes elemi erő hordozói a művek, melyet a téma és a vizuális megjelenés egyaránt közvetít.

Vesztróczy Éva fordítása

In Saecula Saeculorum

Peter Sis a 2012-es Bolognai Nemzetközi Könyvvásáron

Barbara Brathová

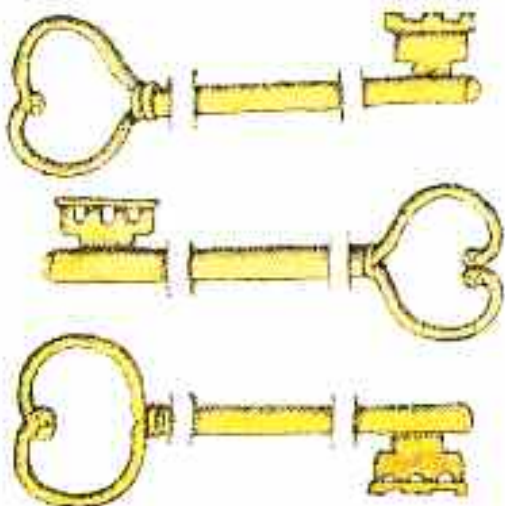
A FAL, AHOGYAN PETER SÍS VALL RÓLA

Akad olyan szlovák vagy cseh illusztrátor, aki külföldön él. Ott alkot, ott szerzett elismerést, ott tudnak róla az emberek. Azokról van szó, akik még a szocialista rendszer idején hagyták el országukat, és valahogy eltűntek látókörünkől. Paradox módon az általuk választott ország lakossága jobban ismeri őket, mint szülőhazájuk. Amint fiatal alkotói korszakukban nem tartottak kapcsolatot a nyugati világgal, hasonló módon napjainkban mi is sokkal kevésbé vagyunk velük kapcsolatban (annak ellenére, hogy közben megváltozott az idő és térségünk politikai berendezkedése is). Csak az 1989-es bársnyos forradalmat követően ismerhettük meg mi is közelebről azokat az illusztrátorokat, akiket máshol mások már számon tartottak. A vasfüggöny lehullása után nyílt csak országunkban (illetve országainkban, ha Szlovákiát és Csehországot egyaránt figyelembe vesszük) lehetőségünk arra, hogy ne csak kiállíthassuk műveiket bármely köztér nélkül, de személyre szólóan meg is hívassuk az alkotókat, legyen szó akár az Olaszországban élő Maja Dusíkováról, a Svájcban élő Mariana Fedorovárol, a németországi Eugen Soporokról, az olaszországi Štěpán Zavřelről, vagy az Egyesült Államokban élő Peter Sísről.

Akik Európában maradtak, mégis csak közelebb voltak hozzánk, mint azok, akik a nagy vízen túla kerültek. S bár valahogy mindig visszhangzott a háttérből Peter Sís neve, és titok övezte személyét, munkásságának körvonalait itthon (értem ez alatt az egykori Csehszlovákiát) csak egészen későn kezdtük határozottabban érzékelni, azután hogy az alkotó kiadta *„The Wall – Groving Up Behind the Cutrain”* (A fal – hogyan nőtem fel a vasfüggöny mögött) című kötetét. A gyermekeknek szánt könyv bemutatja a politikai rezsimit, amelyben az alkotó megszületett és felnőtt. Nagy visszhangot váltott ki külföldön, felkeltette a felnőttek érdeklődését is, és több díjat nyert alkotója számára. Illusztrátorunk, számos más kötet szerzője,

író, festő, grafikus, több film alkotója, a *„The Wall”* című könyvével saját lelke mélységeiről nyilatkozott. Azt mondom, a *„mi illusztrátorunk”,* mert abból indulok ki, hogy amíg létezett az egykori Csehszlovákia, a szlovák és cseh művészeket kivétel nélkül a sajátunknak tekintettük. Tény, hogy Csehszlovákia két országra szakadt, a művészet (és értelmezése) területén azonban a *„szétválás”* gondolatával mind a mai napig nem azonosultunk teljesen, a szlovák és cseh alkotókat pedig sajátunkként tartjuk számon. Hozzájárul ehhez a Pozsonyi Illusztrációs Biennálé is, amely 1967-től mutatja be a könyvillusztráció nemzetközi eredményeit, és a *„csehszlovák”* alkotókat évtizedeken át egy és ugyanazon ország művészeiként értékelte. Peter Sís 1949. május 11-én született Csehszlovákiában, a morvaországi Brünnben. Prágában nőtt fel. Festészetet és filmművészetet tanult a Prágai Iparművészeti Főiskolán, majd a Royal College of Art-on, Londonban. 1982-től él és dolgozik az Egyesült Államokban, 1984-től New York City-ben. Grafikus, illusztrátor, festő, írói és filmes tevékenységén túl képzőművészként különféle anyagokat, médiumokat, objektumokat alkalmaz. Székre, skatulyára, kagylóra, kalapra fest. A technikák jól tükrözik az alkotónak a részletek, valamint a vizuális nyelv bensőséges hangvétele iránti érzékét. Tevékenyen érdeklődik a monumentális technikák iránt is, példaként említhetjük a Washington repülőtér falfestményét (továbbá Baltimore-t, a new yorki metró mozaikjait, a plakátokat, melyeket New York City metróhálózata, illetve Forman 1984-es *Amadeus* című filmje számára készített, továbbá a Joffrey Ballet színpadi díszleteit). Sís művei egyéni és csoportos kiállításokon szerepeltek Prágában, Londonban, Zürichben, Hamburgban, Bolognában, Los Angelesben és New York City-ben.

Több mint húsz könyvet írt Sís a gyermekek számára, és több mint ötven kiadvány illusztrációját készítette el. Harminc országban jelentek meg kötetei, melyeket ötven nyelvre fordítottak le. Húsz

Petr Sís: A három aranykulcs (Tři zlaté klíče. Praha, 2007, Labyrinth. Első kiadás 1994. New York)

animációs filmet forgatott, plakátokat és CD-borítót tervezett. Illusztrációit közölte a Time, Newsweek, Esquiere. A The New York Times Book Review közel ezer illusztrációját mutatta be. Filmes alkotásai a New York-i Modern Művészetek Múzeumának gyűjteményét gyarapítják. Művészetét számos díjjal ismerték el világszerte. Említsük meg a Berlieni Nemzetközi Filmfesztivál Arany Medve díját, amelyet 1980-ban nyert el „Fejek” (Hlavy) című animációs rövidfilmjével, továbbá a Bologna Ragazzi Award díjat. A The New York Times hét alkalommal ismerte el Peter Sís illusztrációinak színvonalát az év legszebb könyvéért díjjal (többek közt a „The Wall” című könyvét is, 2007-ben). 2003-ban a gyermekkönyvillusztrátorok közt elsőként szerezte meg Sís a rangos Peter MacArthur ösztöndíjat. 2008-ban a „The Wall”-t a Bank Street az év legszebb könyveként értékelte, az Eisner-díj szintén az említett címre jelölte, az „ismeretterjesztő irodalom” kategóriában pedig első helyen végzett a Boston Globe – Horn Book Award-dal. 2012-ben a Bolognai Nem-

zetközi Könyvvásáron Peter Sís elnyerte a Hans Christian Andersen Díjat, mellyel jogosulttá vált arra, hogy illusztrátorként bemutatkozzon a pozsonyi nemzetközi szemlén. Erre 2013-ban került sor.

Peter Sís alkotásait a vibráló törekénység és sebezhetőség különös jelensége hatja át. A gyermekkönyvillusztráció mindig megőrizte valamelyest a felnőttek komoly gondolkodásmódját. Nem volt szándéka, hogy a kis befogadók „fölé emelkedjen”, ellenben számításba vette értelmi érettségüket. Sís képei is komolyak és felnőttesek a maguk módján, akkor is, ha mesebeli alakokról és állatokról szólnak. Grafikai kifejezőerővel bírnak, jellemző módon különböző technikákat ötvöznak. A végeredmény többnyire monokróm alkotás. Visszafogott pasztell-színekkel dolgozik az illusztrátor, kékjei és zöldjei levegősen könnyedek, a piros tónusokat pedig finom elegancia jellemzi. Engedi az alkotó, hogy a megfontoltan irányított, gyakorta remegő, vibráló vonal kiálljon önmagáért. A kompozíció síkjai geometrikusan tagoltak, feltűnik a négyzet, ellipszis, kör,

félkör, a perspektívában rejlő lehetőségekkel együtt. Tiszta és üres felületekre kerülnek sok esetben az apró alakok, máskor a szereplők oly sűrű tömegét ábrázolja az illusztrátor, hogy a kép szinte dekoratív jelleget ölt. Peter Sís figyelemre méltó érzékkel dolgozza ki a részleteket, a kicsi emberkéek csoportját azonban időről időre feltűnő méretű zoomorf szimbólummal fedi át. Illusztrációi nem alkalmaznak hatásvadász eszközöket, nem színeket lövellő tűzijátékok. A maguk pontosságával, csendesen, szinte észrevétlenül és érzékenyen közelítenek a gyermek olvasókhöz. E képek aprólékos, liliputi világában az örömteli boldogság és a rejtett humor nyomaira bukkanunk, főként azonban történeteket, gondolatokat, érzéseket rögzítenek.

A morvaországi születésű, immáron harminc éve New York City-ben élő illusztrátor, Peter Sís életműve széleskörűen változatos, sokoldalú, világszerte

ismert és közkedvelt. A BIB 2013 szemlére, Pozsonyba nem érkezett meg személyesen az alkotó, de alkalmam nyílt rá, hogy találkozzam vele a Bolognai Nemzetközi Könyvásáron, ahol feltűnt rendkívül emberi, kellemes, kiegyensúlyozott személyisége, nagyvonalúsága, szimpatikus humora. A magas, kifinomult megjelenésű férfi, akinek lezser new york-i eleganciáján is átsejlik valamelyest szláv származása, méltósággal, tartással és alázattal mutatta be saját művészetét és hazáját, belső meggyőződését és külső világát, korábbi és mai énjét – önmagát. Peter Sís – a világsikereket megért szuggesztív személyiség – mintha csak véletlenül ült volna a forgószékben – készségesen dedikálta sorra könyveit az öt tisztelő fiatal művészek számára. Ezek azok az apró pillanatok, amikor az ember méltán büszke lehet, és meghatottan gondolhat saját honfitársaira.

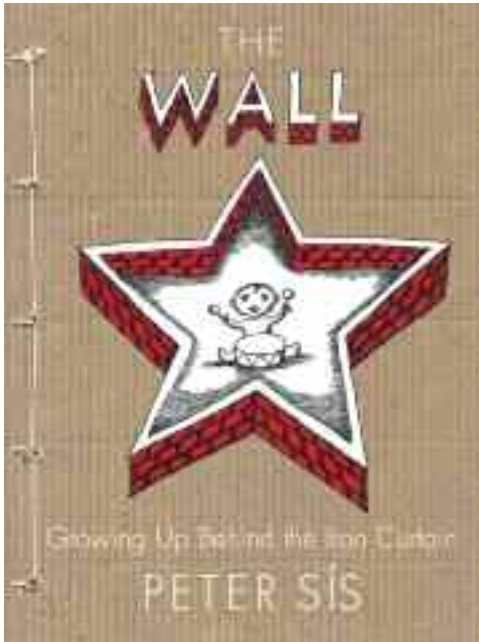
Vesztróczy Éva fordítása

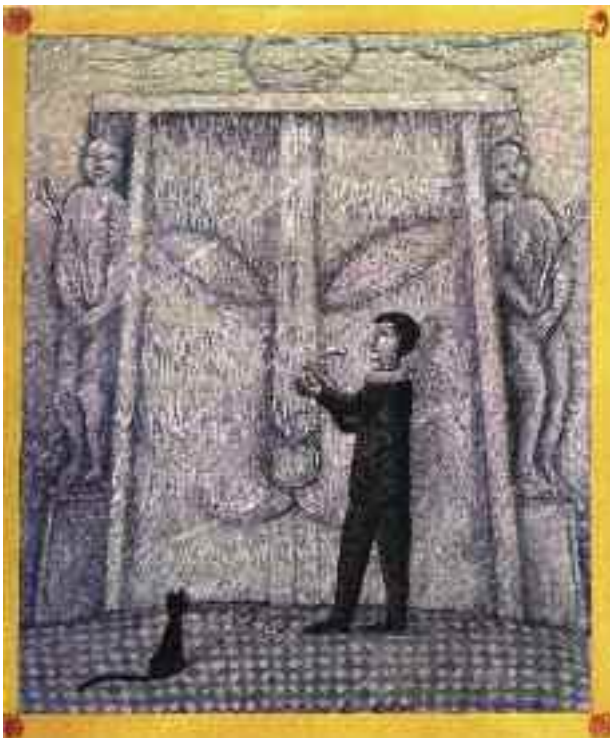
A könyvtárból egy fantasztikus lény lépett ki. Egyre közelebb jön hozzám, egy ódon pergament hoz. (A három aranykulcs)

Mi folyik itt? A növényzet a szemem láttára varázslatosan bujánzik, a virágok és a termények egymásba gabalyodnak, s egyszer csak egy alak tűnt fel... A császárt! (A három aranykulcs)

A Fal című könyv borítója és illusztrációi

Vége a háznak előtt állok. A három aranykulcs könnyedén becsusszant a három rozsdás lakatba. A kapu csikorogva megnyílik. A cicám besurran. Kitéárom a kaput. (A három aranykulcs)

Dušan Roll és Kass János 2004 januárjában a pozsonyi Magyar Kultúra Múzeumában rendezett Kass-kiállítás megnyitóján

Dušan Roll 1999-ben a Bolognai Nemzetközi Könyvwásáron

Dušan Rollal a 2013-as BIB-kiállítás előterében
(G. Kovács László, Virág Jenő)

Dušan Roll

VISSZAEMLEKEZÉS KASS JÁNOSRA

Amikor több mint ötven évvel ezelőtt a Pozsonyi Illusztrációs Biennále, a BIB¹ megalapításán ügyködtem, erős támogatókat kellett találnom az akkori szocialista országokban. Az alap gondolat abban rejlett, hogy ha a szocialista országok illusztrátorai nem utazhatnak nyugatra és nem látogathatnak el az ottani nemzetközi nagyvásárokra, akkor egy olyan szervezet létrehozására kell kísérletet tenni, amelybe minden olyan író, illusztrátor, könyvkiadót és szakembert meghívhatunk, akik gyermekkönyvek kiadásával foglalkoznak. Az 1965-ös év decemberében sikerült Pozsonyba összehívnom a BIB megalapítását szervező Nemzetközi Bizottság első ülését, melyen a szocialista országok képviselőin kívül – Magyarországot a Móra Ferenc Könyvkiadó művészeti szerkesztőségének vezetője, dr. Bródy Lászlóné képviselte – a nyugati nemzeti és nemzetközi szervezetek reprezentánsai is jelen voltak, élükön dr. Richard Bamberger professzorral, az UNESCO égisze alatt működő nemzetközi nonprofit szervezet, a Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsa (International Board on Book for Young People – IBBY) osztrák elnökével. A BIB Nemzetközi Bizottsága jóváhagyta a Biennále Alapszabályzatát, s eldöntötte, hogy a BIB első évfolyamát 1967 szeptemberében és októberében Pozsonyban rendezzék meg az IBBY nemzeti szekcióinak maradéktalan támogatásával.

A BIB megalapításától és első évfolyamától kezdve arra törekedtünk, hogy a világ minden részéről a legjobb gyermekkönyv-illusztrátorokat nyerjük meg az ügy számára. Magyarországon az IBBY magyar szekciójának elnöknői tisztét betöltő író, Janikovszky Éva javaslatára a budapesti Képzőművészeti Főiskola professzorát, a kiváló illusztrátort és animátort,

a világhírű művészt, Kass Jánost kértük fel, hogy segítsen és vegyen részt a munkánkban. Így ismerem meg Kass Jánost, akivel aztán őszinte barátságba kerültünk. Kass nem csupán részt vett a BIB tárlatain, de három alkalommal díjat is kapott, három plakettet: 1967-ben Hajnal Anna *Halászik a róka*, 1973-ban Móra Ferenc *A didergő király*, 1977-ben pedig Zelk Zoltán *Mese a kiscsikórol és sok más barátunkról* című könyvének illusztrációiért. Segítette és népszerűsítette a BIB-et, s gondoskodott róla, hogy a magyar illusztrátorok reprezentatív válogatásokkal szerepeljenek a tárlatokon. Nagyra értékelem, hogy professzorként lehető tette diákjainak a BIB kiállításainak felkeresését, s el is kísérte őket. Nehezen tudnám felidézni számos találkozásunkat és beszélgetésünket, amelyekre nem egyszer otthonainkban, a kölcsönös látogatások alkalmával került sor. Ezek a találkozások mindig élményszámba mentek, mert Kass János nemcsak kiváló művész volt, hanem elméleti szakember is, s a gyermekkönyv-illusztrációk fejlődésével kapcsolatos állásfoglalásait sokra becsültem. Azokon a Nemzetközi Gyermekkönyv-szeminariumokon is részt vett, amelyek a BIB minden évfolyama alkalmával megrendezésre kerülnek. Kass Jánossal Pozsonyban találkoztam utoljára, a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumában, a Žižka (Žižkova) utcai Brämer-kúriában megrendezett reprezentatív tárlata megnyitóján. Ott elhangzott beszédemben életműve méltatásán túl arra hívtam fel a figyelmet, milyen szerepet játszott – világviszonylatban is – a gyermekkönyv fejlődésében és milyen támogatást nyújtott a BIB népszerűsítéséhez, színvonalának növekedéséhez – nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is.

G. Kovács László fordítása

1 Teljes nevén: Bienále ilustrácií Bratislava. A rendezvényre mindig Pozsony városközpontjának egyik közismert kulturális intézményében, a Művészet Házában (Dom umenia) kerül sor, s a kezdetektől fogva nagy népszerűségnek, elismertségnek örvend.

A didergő király (1973)

Halászik a róka (1967) – Mese a bajról meg a szerencséről

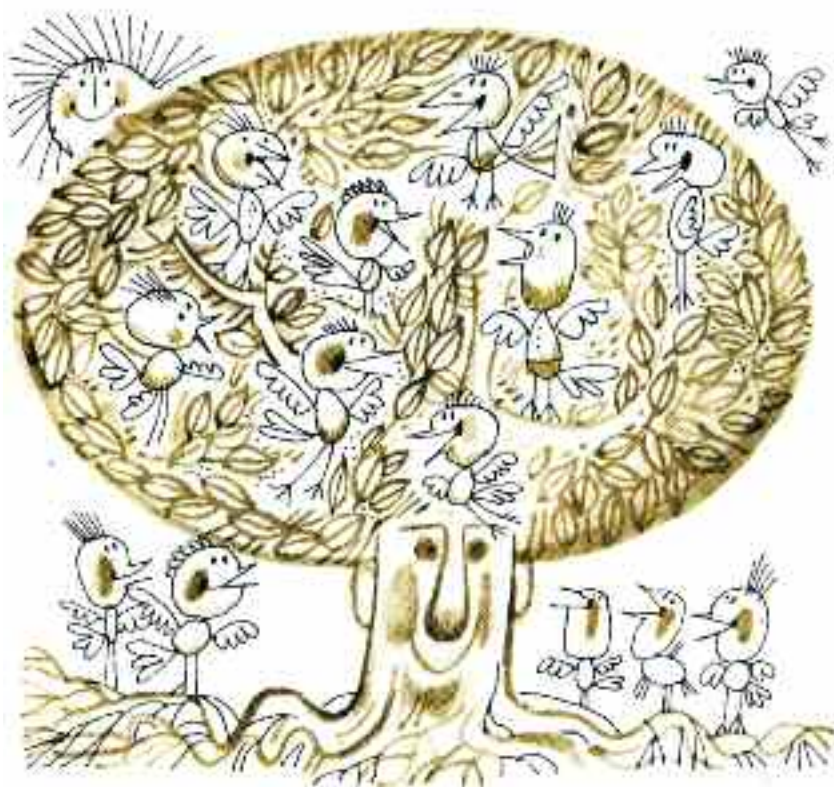
Kass János BIB-en díjazott illusztrációi

Mese a kiscsikórl és sok más barátunkról (1977)

Halászik a róka

Kass János
BIB-en díjazott
illusztrációi

Mese a kiscsikórl és sok más barátunkról (A tölgyfa születésnapja)

Dömdödöm

Buzay István
illusztrációi
(Biki-bukfenc-bukferenc)

Szőnyeteg Lajos jaj de álmos

Szakolezay Lajos

KÖLTÉSZET, JÁTÉK, SZABADSÁG

LÁZÁR ERVIN MESEKÖNYVEINEK ILLUSZTRÁCIÓIRÓL

Lázár Ervin, a tündéri mesemondó – meseíró! – klasszisát jelzi, hogy gyerekeknek szánt, de a felnőtteket is gondolkodásra és mosolyra készítő művei újabb és újabb kiadásokat érnek meg. Ezúttal a Móra Könyvkiadó örvendeztetett meg bennünket négy mesekönyvének megjelentetésével. A kötetek újdonsága? Fiatal grafikusművészek-illusztrátorok mutathatják meg rajzi fantáziájukat, pontosabban, hogy számukra mit jelent az író – távolról valahol a klasszikus népmesébe kapaszkodó, ám hanghordozásában, stílusában a ma furfangját, tódításait közvetítő – különleges világának képtörténetként való megörökítése.

Az *A Négyszögletű Kerek Erdő* sorozatának három kötetét – *Bikfi-bukfenc-bukferenc* (2013), *Gyere haza, Mikkamakkal, Dömdő-dömdő-dömdödöm* (mindkettő 2014) – Buzay István illusztrálta, míg az *A hétfejű tündért* (2013) Molnár Jacqueline látta el rajzos értelmezéssel. Két grafikusművész, két önálló – egymástól jól megkülönböztethető – képvilág. Izgalmas bűvármunkát jelentett különbözőségük föltárása, főképp abból a szempontból, hogy csaknem ugyanazon meseszöveg történései, alakjai miként lódították meg fantáziájukat. De mielőtt a rajzban is autentikus *mesevonal* sajátosságaira rátérnék, aligha haszontalan az *alap* – az ihletet adó, a kibontás invencióját ösztönző-segítő *mese* – karaktere körüli bolyongás.

Lázár Ervin azon írók közé tartozik, akik – a szülőtte föld révén rokon Illyés Gyulától a népi szürrealitás (versbeni!) bajnokáig, Kormos Istvánig hosszú a sor – a táj és a nép *boldogságos* szorításában faragják ki saját arcukat. A szegénység, a puszta nincstenlejeinek sorsa, a nyikorgó szekér és a némelykori megváltást hozó hűs eső – Kormos ódát ír a kukoricáról – mind-mind olyan élmény, amelyben a szociografikus valóság, lett légyen a megjelenítés

a legmeghökkenőbb avantgárd, valamiképp benne foglaltatik a *magatartást* is reveláló gondolati kitárlkozás érendszerében.

Nagy áttételeken keresztül ez a nóvuma Lázár Ervin meséinek.

Ehhez jön még az „égi létra”, egy akarva-akaratlan otthonivá tett hiedelemvilág sugárzása is. A csillagos égbolt, mint mindent óvó szeretet-sátor gyakorta középpontba kerül. Amely alá behúzódni egyszerre jelenti a „létbizonytalannak” valaminő külső hatalom – lsten(?) – ajándékként való elfogadását, ugyanakkor a földi küzdelemben megfáradók illuzórikus(?) menedéke. Az ember, még a legszegényebb is, nem léphet úgy a *földabroszra* – akár méltósággal viselt bakancsot hord, akár valaminő bilincset (nem köztörvényes bűn elkövetőjéről van szó) –, hogy életével, működésével, álombéli vagy valóságos cselekedeteinek garmadájával ne hagyja nyomot.

Ezt a mázsák terhét (szó se róla, néha a komorabb körülmények ellenére is boldogság-terhét) viselő embert szabadítja meg kötöttségeitől az író játékkal, humorral, csúfolkodó vagy együtt érző szeretettel. Meseigazsága nem is annyira a különleges – a szokványosat egy eredeti nézőponttal kilendítő – történetben van, hanem a fantáziadús nevek jellemet, szólásmódot meghatározó garmadájában, a nyelvi leleménnyel alkotott, archaikusnak tetsző, mégis saját kitalációjú szavak nyüzgésében, s nem utolsósorban a költészetben és a költészet handabandája révén előadott tanításban.

Ha nem volna profán a hasonlat, nyugodtan írhatnánk, meséiben Lázár akarva-akaratlan saját *tízparancsolatát* teremtette meg. Ne légy nagyképű, dicsekvő, hivalkodó, önző, hazudozó, a másikat lenéző, kisstülű, árulkodó, ármánykodó, hitetlen! Szeresd felebarátodat, az erdőt (szabadságszimbólum!), a megnyomorítottakat, a lecsúszottakat, az öregeket,

a beszéddel önmagukat kifejezni képteleneket – legzseniálisabb hőse, Dömdödöm amikor azt mondja – mást nem is tud –, hogy *dömdödöm*, abban benne van az egész világ! –, hogy magad is boldog légy! Persze az egész abból indul ki, hogy az író elűzendő a szomorúságot, széttörve fantáziájának bilincseit, maga is boldog akar lenni.

A teremtést hozó ihlet az ő boldogsága. Akarjuk, nem akarjuk, hihető vagy hihetetlen, ezekkel a furfangos történetekkel alapozza meg kedélyvilágát – az elme szárnyal, fűszálakból és zombékokból (s az általuk közvetített igazságtartalmakból) épül a *jót*, a *szépet* piedesztálra emelő, a megszépített „bűnösöket” befogadó égi katedrális –, hogy olvasó gyermekeinek (gyermeklelkű, mindenfajta tisztaságra fogékony felnőtteinek) éppúgy örömet szerezzen, mint magának.

Jókedve – a szavak tündérkertjében játszadozó író nézem, nem a valóság labirintusainak úttalan útjait megszenvedőt – határtalan. A család szeretet-közegéből, a gyermeki elszólásokból, nyelvfacsarintásokból *csent szavak* költői látomásában lélegezni kezdenek – mindenik valamely szeretet-élménynek a darabkája –, s derűs torzításukban ott a *helyi színen* túllépő, mindig valaminő egyetemes kedélyvilág, a megnevezés bátorságát sugalló igazság is. Ha azt írja, hogy „jönnek a pomogácsok” – a *Gyere haza, Mikkimakka!* utószavában az irodalomtörténész Pomogáts Béla élményszerűen vall a regény megszületéséről –, érezzük, nem árt remegni is, hogy az ismeretlen „földöntúli” lények csapatában föltehetően nem csupán a kellemzoldosai lepik el földrészünket, hanem a nem kívánatos betolakodók is.

A Négyszögletű Kerek Erdő, hiába tiltja meg a bukfenecet (önmegvallásunk örömet) a tuskólábú, hordóhasú Kísféjű Nagyfejű Zordonbordon, a szomorúságot hírből sem ismerő *szsbadtság-tisztás* lesz, amelynek külön lakói: Bruckner Szigfrid, az oroszlán, Ló Szerafin, a kék paripa, Aromo, a szabadfoglalkozású nyúl, Macskavati, a tündérkedő észlény, Nagy Zoárd, a lépkedő fenyőfa, Szörnyeteg Lajos, a legjobb szívű behemót, Dömdödöm, a gyermeki jóság csimborasszója, s nem utolsósorban Mikkamakka, a macskaforma gyermek („fekete kalapban, piros ingben, farmernadrágban,

lábán ormótlan bakancs”) egymás és az emberiség mulattatására (itt válik Lázár gyermekből felnőtté) olyan történetesort eszel ki és valósít meg, amelyben a csoda, a rossz elűzése, önmagunk és határaink megismerése, stb. létfontosságú, mert minden ízében szabadság-szagú *bölcsességé* válik.

Maminti, a kicsi zöldtündér és Mikkamakka, a bárányfelhő-bodorító – akárcsak kitalálójuk – túl van már a hétköznapi realitások *ólom-terhén*, és olyan eszményi terrénmotot teremt magának, mindannyiunk örömére, amelyen bátorság és hűség, embertársaink szeretete és a honszeretet (akár egy sokszor locsolt virág, mint beszédes szimbólum) egybeér. Nagyképpen hangzik? Az egész univerzum is gazdagszik általuk.

Kell-e hangzatosabb és felemelőbb *tanítás*, mint a *Nagyapa meg a csillagok!*

„– Azt is láttad már, hogy időnként egy-egy csillag leesik?”

Láttam, azok a hullócsillagok.

És minden nap több is leesik. Igaz-e? folytatta Mikkamakka.

Igaz... Ez azt jelenti, hogy egyszer csak elfogynak az égről a csillagok? – ijedt meg Babó Titti.

Na látod – mosolyodott el fölünyesen Mikkamakka. – Azt gondold, hogy mindennap kevesebb csillag van az égen?

Én aztán nem.

Nem is gondolhatod, mert nincs kevesebb.

Bár nem egészen értem – komorodott el Babó Titti. – Mindennap leesik egy csomó, még sincs kevesebb?

De nincs ám! Mert Nagyapa minden éjjel összezsedi a lehullott csillagokat, a létráján fölmászik az égig, és szépen visszaszögezi mindeniket.

Babó Titti szájátva hallgatta Mikkamakkát, csak nagy sokára ocsúdott ámulatából.

És mi lesz – kérdezte suttogva –, mi lesz, ha Nagyapa meghal?

Ó, te bikfic – nézett rá megrovóan Mikkamakka –, hát nem tudod, hogy Nagyapa sohasem hal meg? Az lehet, hogy egyszer majd már nem jár ki az almafával beszélgetni. Meg talán veled se beszélget, velem se. De minden éjjel veszi a létráját, összezsedi a lehullott csillagokat, és mind visszaszögezi az égre. Mindörökké, a világ végezetéig.

Ló Szerafin legyőzi önmagát

Buzay István
illusztrációi
(Bikfi-bukfenc-bukferenc)

Nagy Zoárd, a lépkedő fenyőfa

A fájós fogú oroszlán

Gyere haza, Mikkamkka!

Bizony, Babó Titti, ilyen nagyapád van!”
Íme, a látvánnyal alig megfogalmazható! Költészet is, bölcsesség is, igazság is. Mert a csillagok fölszögezésekor – maradjunk csak ennél a példánál! – a lélektárnákat kell megnyitni. Ám a titok kazamatáiban megmerülő ecset, ha átszellemült kéz forgatja, képes – méghozzá képpel! (ilyen a magyar nyelv!) – a láthatón túlit is megragadni. Illusztrátoraink fenséges mesevilága tanúsítja mindezt.

Mint fentebb már említettem két önálló grafikus, két rajzvilág, két ábrázolási mód. Abban, hogy Lázár Ervin kitérőkkel is „egylényegű” csodáját kétféleképp (és még hányféle módon?) lehet értelmezni, legjobb önmagukat adják.

Buzay István a vonalas rajz mestere. Az előzőek lapok mindhárom könyvben azonos (csak más háttérszínnel megjelenő) tollrajzai groteszk voltakban a mesék főhőseit idézik: megnyújtott állapotában röpül Ló Szerafin, Amoro vagy Vacskamati pöttyös ruhája bohóclétet sejtet, Nagy Zoárd mint fenyőfa két ágán, feltartott „kezában” csillagszórókat tart. A kötetbeli illusztrációk, noha rajzos voltak megmarad, már a testeket folthatásukban mutatják.

A piktogramszerű jeleként funkcionáló különféle locsolókanna formák és az alakokat körtáncba fordító ringlispil (*Vacskamati virágja*), a tölgyfát mint az erdőlélet életfáját körülzsongó, a súlytalanság állapotában lévő állatok artisztikus röpülése – egész oldalas rajz – valamint Kisfejú Nagyfejú Zordonborzon éjfekete (fekete-barna-kék) amőbaformája a hatalmas testen belüli groteszk testrészekkel (*Bikfi-bukfenc-bukferenc*), az asztallá görnyedő Ló Szerafin mosása, csutakolása (*Bemutatkozunk*) és a sajtószerű zuhanyrózsa mint embert és természetet ébresztő alkalmatosság, valamint a dombként domborodó alvó test, csúcsos orrával és amőba lábával (*Szörnyeteg Lajos jaj de álmos*), mind-mind jellegzetes képsimbólum.

Buzay figurái sosem édeskések, inkább modernekek – van bennük valami az úrlények légtérbe kapaszkodó antennáiból és a cirkuszi, vagyis harlekini jelenetek vidor sejtelmességéből (*Ló Szerafin legyőzi önmagát*). Hol a néprajzi elemek dominálnak – lásd a *Gyere haza, Mikkimakka!* 42-43. oldalát díszítő, horizontálisában és vertikálisában is sokat mondó

(op-art talaj és kopjafa törzsű életfa) akvarellt –, hol a dinnyefa „lampionjai” által megidézett organikus valóság (ugyanott).

Egészen különös a tipográfiai bravúrként is említhető módi, miszerint az egész oldalas színes (kék, fehér pöttyökkel vegyített fekete, sötétbarna fehér ékkel) lapokon nyomtatott szöveget az illusztrációk úgy fogják közre, hogy a rajzos bordűr hangulati keretet ad a közlendőnek, illetve a sötét és a világos kontrasztja megeléjenti – drámaivá teszi? – a kép kivágást. A néhány esetben oldal-párként is funkcionáló grafikák a *Döm-dömdö-dömdömdöm* című mesekönyvnek (is) látványsajátosságai.

Molnár Jacqueline az *A hétfejű tündért* illusztrálta. Nem idegenkedvén a lapzáró, szövegjáró rajzos elemektől karaktert mutatva futtatja ecsetjét-ceruzáját, ám bravúros hatást akkor ér el, amikor az egy oldalas vagy a másik oldalra is átfutó (oldal-páros) grafika tömör, figurán belüli szinte monokróm színe testsúlyt-érzelmi súlyt involvál. Elsőbbsként ilyen a könnyeivel a patakot duzzasztó leány drámai, a vízszintest vízszintessel erősítő képe, amelyen a fekete mellett a vörös szín dominál (*A kislány, aki mindenkit szeretett*). Ám ugyanezt a teljesség-élményt nyújtja a címadó mese, az *A Hétfejű Tündér* kétoldalasan záró képe is.

A rácpácesresi csoda – Lázár Ervin többször megtapasztalhatta – abban van, hogy a szülőtte föld és történései nem csupán a gyerekkori tájban gyökeresnek, hanem az író szívében is. Ezért érzi annyira a sajtós, ezért állt be, bűnös-ként, hat fej levágása után testőrként a Tündérhez, hogy a megmaradt egyetlen fejet „lánczával, karddal, baloskával, péklapáttal, szablyával, vassal, vérrrel, vencesellővel őrizhesse. És még mivel? „Szeretettel.” Ezt a pillanatot, a hegyvonulatként elterülő, lehunyt szemű *ősanya* pihenését ragadta meg az illusztrátor – dekoratív látványra törekedve, a palástban végződő hajzuhatagot és a ruhát is gazdagon díszítve. A hős védő, kardjával, szinte gyermekként foglal helyet az *ősasszony* keblén. Csillagok és körkörös hullámok teszik igazgatóvá a Tökély, a Csúnnyaságból Szeretet-Asszonnyá emelkedő Tündér méltóságos drapériáját.

Sűrű képvalóságában álló fáinak, tornyainak (*Rácpácesresi és pácpácesresi*) éppúgy dinamikájuk van, mint az

A nagyavágó feketeigó

Molnár Jacqueline illusztrációi

A Hétféjű Tündér

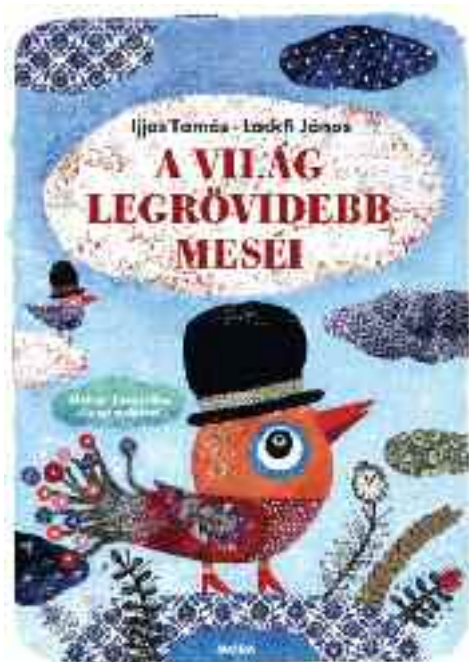
A lyukas zokni

organikus holdsarlóban végződő nyakakat nyújtogató boszorka-tündér csúnyaság-próbájának (*A Hétfejű Tündér*), vagy az *A nagyravágyó fekete rigó* több madarat, vetélytársat rejtő fekete fájának, illetve a száguldó tigris hátán ülő ifjú hölgy, Brunella utazás-szomjának (*A kislány, akit mindenki szeretett*). Op-art tünemény az *A lyukas zokni* egész oldalas illusztrációja – a vörös háttérben igencsak él a mintás „torony” –, és szürreális ízű telitalálat a különös maszkjáték (*A Kék meg a Sárga*). Szép a *Szurkos kezű királyfiak* párosának szembe nézegetősdije. A színes oldalra nyomott szövegnek itt is van hatása, s az egyszerűbb és bonyolultabb szerkezetű illusztrációk is élnek ewel az izgató háttérrel (*A hazudós Egér*, *Szökevény szereplők*, *Két Reggel*, *Nagyapa meg a csillagok*, *Álmos Palkó*).

A négy Lázár Ervin-könyv abban is újdonság, hogy utószóként egy-egy családtag (a feleség, Vathy Zsuzsa, az író lánya, Lázár Zsófia és unokaöccse, Szabó Kristóf, valamint a pályatárs irodalomtörténész, Pomogáts Béla) személyes hangon bevezet bennünket eme tündérvilág alakulásának a rejtelmeibe. (Budapest, Móra Könyvkiadó, 2013, 2014)

A kislány, akit mindenki szeretett

Molnár Jacqueline illusztráció

Révész Emese

„SOHA NEM IS VOLT”

GYERMEKKÖNYVEK KÉPVILÁGA

Illusztrációs tekintetben nem sok újító szándékú művet kínál az idei gyermekkönyvkiadás. Mintha mára egy évtizede tartó lendülete kissé megtört volna, s jobbnak látnák a kiadók a bejáratott minták alkalmazását, mint a kockázatosabb kalandozást. Alábbi példáim közül kettő műfajilag hagyományos, meséket és verseket illusztráló kötetek, a harmadik viszont műfaját tekintve is rendhagyó. Közös viszont bennük, hogy mindháromhoz merészen újszerű képi világ kapcsolódik.

Lackfi János és Ijjas Tamás *A világ legrövidebb meséi* címmel valóban meghökkentően rövid meséket kínál az olvasónak. A párosos írások felváltva két szerző munkái, személyük azonosításában a szöveg változó színe segíti olvasót. A színeknek és képeknek egyébként is szokatlanul nagy teret enged a Móra Kiadó kötete, hiszen arányaiban az oldalak mintegy kétharmadát Molnár Jacqueline kompozíciói uralják. Mindez a szokásostól eltérő olvasási metódust igényel a befogadótól, mint-hogy feltételezi, hogy a nyelvi bűvészkedésben, abszurd humorban gazdag szöveget (ahogy a

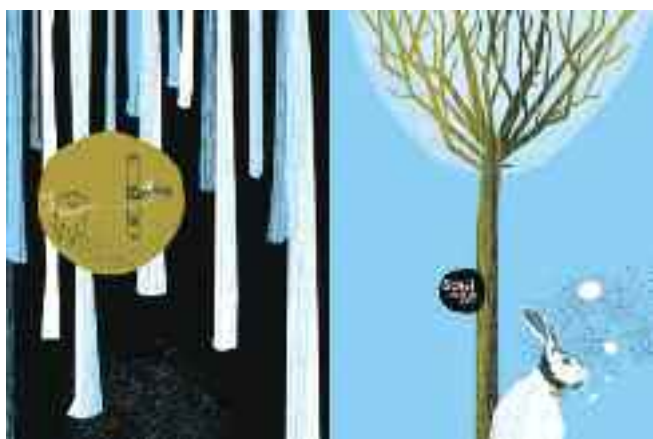
verseket) újraolvassa, ízlelgeti, miközben elidőz a hozzájuk lazán kapcsolódó képeken, kiélvezve a szavak és képek társításából születő különös ízkombinációkat. Kevés olyan jól együttműködő szerző-illusztrátor párosa van a kortárs gyermekirodalomnak, mint Lackfi János és Molnár Jacqueline, akinek varázslatosan sokszínű kollázsai hasonló fesztelen játékosággal rendeződnek mesebeli lényekké, ahogy az író szózsonglörködik, képtelenül valóságos mesevilágában. Molnár Jacqueline ezúttal inkább a szövegek lerögzítésében, mint eloldásában segít, konkrét lényekké formálva a két zabolátlán író titán extrém mesemutatóit. Jó példája ennek Ijjas Tamás meséje, aminek főhőse egy szúnyog, aki „barbár berkekben borongó, barbarát berberek véreibeinek véreibe szúrt”, és akit épp olyan rutinos természetességgel kelt életre a grafikus, mint szóról szóra a mese többi részét: a varázslatos textúrákból szőtt dzsungelt, benne a bennszülöttelel, előtte pedig a csípős ellenségtől kissé megrémült vérebbel. A tetszetősen modernista illusztrációk ügyesen megzabolázzák tehát a

Molnár Jacqueline illusztrációi

Nagy Norbert illusztrációi

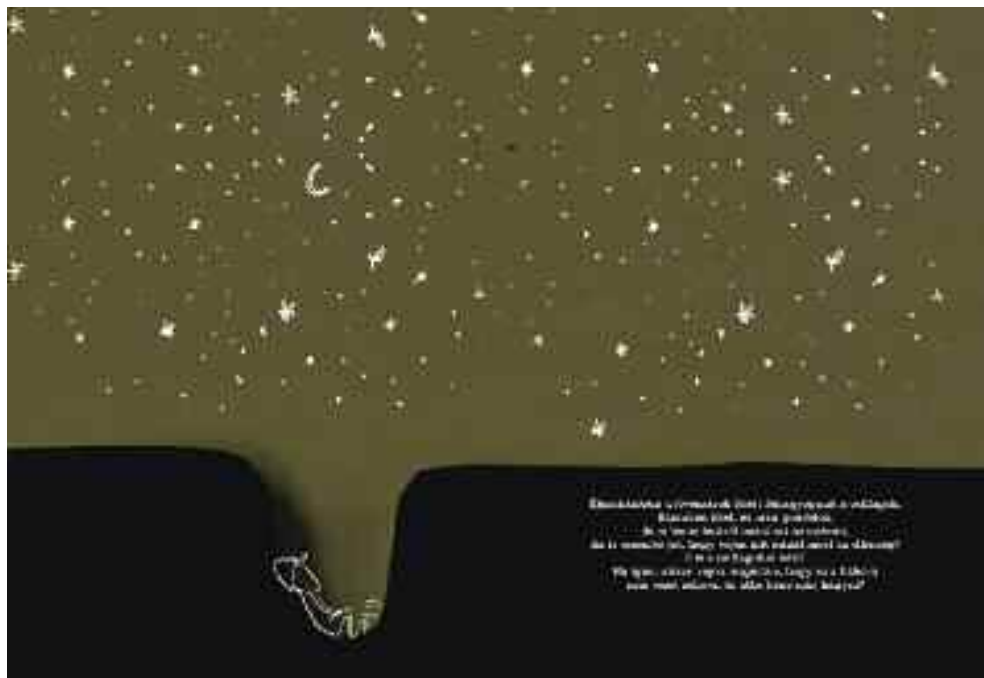

Az ellenség

Serge Bloch illusztrációi

szertelenkedően csapongó, szemtelenül nonkonformista meséket, amelyek képeskönyvként immár valóban minden korosztály számára élvezetes kalandozást nyújtanak a szabad művészetekben. Amíg az előbbi példán az illusztráció a szöveg jelentésének rögzítésében segített, Nagy Norbertnek Kollár Árpád szövegeihez (*Milyen madár*) készült munkái konzsenziális módon szövik tovább a szerző verseit. Ez a szabadság persze nem meglepő, látva az elmúlt évek gyermekvers-köteteit (a kiadó Csimota élen jár e téren), amelyek – úgy tűnik – a leginkább nyitottak a képi invenció felé. Kollár Árpád versei a gyermeklélek szokatlan mélységeibe hasítanak, szavait átítatja a lehetséges veszteség melankóliája, gyermekhőse pedig a versek sorjázásával egyszerre csak a szerző egykorvolt gyermeki énjévé változik, ami borongós elvágódással telíti a sorokat. Nagy Norbert kiválóan beleértett ebbe a csendes szomorúsággal teli gyermekvilágba, és nem félt annak vidékét némi nosztalgikus mélabúval, no meg olykor szürreális és dadaista elemekkel társítani. Már a kötet indulása is rendhagyó, hiszen fellapozva még

az első vers megjelenése előtt két teljes képes oldallal indul: egyikén egy mélyfekete erdőben egy ajtókilincshez kötött fog, másikon egy fa tövében csokornyakkendő, pipázó nyúl, s a pipafüsttel elűző mondattörödek: „*soha nem is volt*”. Ez a két kompozíció, sajátos fád színkombinációival, nyugtalanító képzettársításaival kínál tehát belépést a versek világába. A szavak hozzá kötődő köre (és nem jelentése) csak oldalakkal később, a *Mondó* című versből rajzolódik ki, ami egyike a felnőtté válás és a szülő elvesztésétől való szorongás felkavaróan szép megfogalmazásának. Nagy Norbert képei sosem toladóak, viszont olykor kiemelik a versek néhány konkrét elemét, máskor előre- vagy visszatalnak szövegekre, így értelmük csak lassanként, a verseskötet egészének egységéből rajzolódik ki. Figurái nem pusztán a versek kiemelt, tárgyyszerű elemei (ahogy azt többnyire megszokhattuk) illusztrált versesköteteinkben, hanem sajátos színhasználatuk és szereplőik révén a költeménnyel párhuzamos, azzal termékeny együttműködésbe kezdő világot építenek fel. Itt van példának okáért a nyúl, amiről maga Kollár Árpád nyilatkozta, hogy utólag csak azért emelte be egyik versébe, hogy mégiscsak legyen nyúl a szövegben, ha a képeken ilyen domináns. Nagy Norbert képi világában a nyúl a versek gyermek-alteregója, részint a szerző gyermeke, részint az író saját gyermeki énjé. Ez a többszörös én-tükrözés magyarázza, hogy ez a nyúl koravén, időtlen teremtmény, aki cilindert és nyakkendőt hord, meg pipázik, ugyanakkor öltönyéhez lazán sportcipőt húz és biciklire pattan. Rajzi megformálásában közvetlen leszármazottja Lewis Carroll teremtményének, Alice-t a Csodaországba csábító fontoskodóan okoskodó, zsakettes, sétatálcás Fehér Nyúlnak.

Minden szempontból kuriózum a hazai könyvkiadásban Serge Bloch *Az ellenség* című kötete, amely mintegy tucat külföldi kiadása után a Csikota jóvoltából immár magyarul is olvasható. Kuriózum, mert a hazai szerzők ritkán hagyatkoznak ilyen bátran a képek kifejező erejére – főként, ha már az idősebb, olvasni tudó korosztályt is megcélozzák. És kuriózum, mert a könyv tárgya nem mese, nem fikció, hanem nagyon is létező probléma a háború, azon belül pedig a szemben álló felek ellenségképe.

Aligha van a világnak olyan tájéka, amely elmondhatja magáról, hogy a kötet tárgya nem aktuális feljűk. Nem csak Oroszországban vagy Dél-Koreában, de nagyon húsbavágó mifelénk, Közép-Európában is. A neves gyermekkönyv szerzővel, David Cali-val társuló zseniális grafikusnak minden csapdája ellenére sikerült egy olyan művet létrehozniuk, amely mentes a didaktikus moralizálástól. Erre leginkább Serge Bloch személye a garancia, aki azzal teremtett iskolát, hogy utánozhatatlan könnyedséggel és humorral társítja képein hétköznapi tárgyak fotóit karikatürisztikus vonalrajzaival. A könyv lapjait ezúttal is önálló terepnek tekinti, a háború jelzésszerűen a papír lapjának felszakításával, megsértésével indul. Ezen „lyukak” némelyike lesz aztán a két egymással szemben álló katona, az „Ellenségek” menedéke. A szerző előbb arra készíti olvasóját, hogy azonosuljon a „mi” magányos és félelemmel teli katonánkkal, aki fokozatosan jut a felismerésre, hogy a gyűlölt és rettegett ellenség semmiben sem különbözik tőle – azaz tőlünk. Serge Bloch merészen minimalista, rajzilag roppant takarékos és lényegre törő eszköztárral ad formát ennek a nehéz témának, messze kerülve minden patetikus vagy drámai felhangot. A dráma ugyanis vaskosan áthatja magát a témát, azt még rajzilag is fokozni fölösleges. Ahogy a háború után az *Art brut* művészei egyedül a naiv kifejezőerőt és bárdolatlan közvetlenséget tartották alkalmasnak saját jelenük kifejezésére, úgy Bloch gyermeketeg vonalrajzaiban is megrázó tud lenni egy tömegmészárlás képe. Sajátos abszurd humorral ötvözött stílusa ugyanakkor némi távolságtartást is jelent tárgyával szemben, ami kétségtelenül segíti a paternalista ige hirdetéstől ódzkodó gyermekolvasók közeledését a téma felé. *Az ellenség* azért is igen tanulságos kötet a számunkra, mert példát mutat arra, hogy az olyan fajsúlyos témákról, mint a háború, nemzet vagy rasszizmus, hogyan lehet korszerű módon beszélni. Nagy szükség lenne erre a nagyvonalú, görcsmentes hangnemre a hazai történelem vagy közélet kényes pontjait feltáró ifjúsági kötetekben. (Lackfi János–Ilyas Tamás: *A világ legrövidebb meséi*. Bp., 2014. Móra; Kollár Árpád: *Milyen madár*. Bp., 2014. Csikota; Serge Bloch: *Az ellenség*. Bp., 2014. Csikota)

TRAPP – Szalma Edit illusztrációi

Miglinczi Éva

EGÉR A PORONDON, AVAGY ÉJSZAKAI RIADÓ!

SZALMA EDIT ILLUSZTRÁCIÓIRÓL

A magyar gyermekkönyv-illusztráció egyik legtermékenyebb művésze Szalma Edit. A *Trapp* és a *Cinóber Cirkusz* című könyveinek témája a cirkusz, a kiadványok létrejöttében alkotótársa Móra Ildikó volt. A Trapphoz készített illusztrációk az olvashatóság segítségével túl extra információkkal látják el az olvasót. Rajzaiban nem a szöveg képi tolmácsolása formálódik meg, hanem átjárót nyit a verbális és a vizuális élmények között. Humorral átszőtt rajzai tapintatosan segítik a szöveg hiányosságait. Kiemeli a hétköznapi mondatokat, s azokat továbbgondolva olyan képi atmoszférát teremt, mely izgalmasan erősíti a történetet.

A jellegzetes stílusú illusztrátor mesélő képeit a meleg colorok és tónusok, a pöttyök és foltok világa jellemzi. Bátran játszik a színekkel, a formákkal, a hangulatokkal. A látszólagos könnyedség mögött azonban mívés munka rejlik. Pazar, festői felületeket, sajátos nézőpontú térkompozíciókat alkalmaz a művész. Perspektívaszerkesztésének folyamánként szinte minden oldalon rácsodálkozhatunk a jellegzetes Szalma-világokra.

A tarka színek libbenő egyensúlyából összeálló kompozíciókból játékos és groteszk figurák kelnek életre. Szalma Edit rajzai sohasem hivalkodók. Nem telepednek rá a szövegre, ezzel teremtve meg az oldalpárok harmóniáját. Az illusztrátor beszélő képein kívül érdemes megfigyelni a könyv tipográfiáját, mely szintén Szalma Edit munkája. A vízszintes síkból kimozdított, betűnagyságban és színben hangsúly kapó mondatrészek felerősítik a tartalmi szegmenseket. Az illusztráció, a tipográfia, a könyvterv és a mese egysége kedves olvasmánya lett a gyermekeknek. Szalma Edit a Trapp illusztrációival 2011-ben az Év Gyerekkönyve versenyben elnyerte az IBBY Magyar Szekciója fődíját.

Az illusztrátornak rá kellett hangolódnia a történetre. Annak üzenetét nem csak értelmezte, hanem az emocionális érzetekre is figyelve, azokat átgon

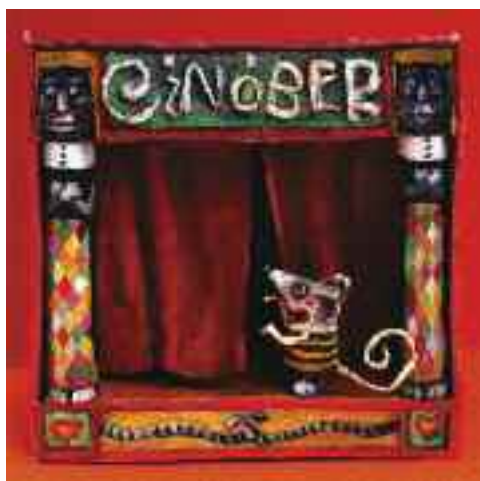
technikát és stílust keresett az írás mellé. A Cinóber Cirkusz történetéhez készült térbeli figurák ennek a megfontolt koncepciónak szüleményei. A papírmassé artisták, zsonglőrök, tűznyelők, bűvészek mindahányan macskák. A karakteres, cirkuszi társulat bábjai háztartási hulladékból, flakonokból, üvegekből, papírhengerekből, dobozokból készültek. A megalkotott kompániának valóban nincsen párja a magyar gyermekkönyv-piacon. Az újrashonosított gyógyszeres dobozok, wc-papír gurigák, öblítő flakonok kasírozása, a markáns plasztikák kialakítása, a papír applikációkon túli festés eredményeként a kidobásra ítélt tárgyak megelevenedtek. Átlényegítésük, a bábu lét megteremtése után életre kelve megrázzák magukat, s Csipesz, Bukfenc, Grabanc, Firminc úr, Mázlist, Nyikk és Nyekk, Negró, Madzag, Vanessza és a gördülő cicák, Miss Mini, Csiri bácsi – aki levarázsolja a csillagokat az égről – vagányul pózoltak Varga Somogyi Tibor fényképezőgépe előtt.

Első ránézésre azt is gondolhatnánk, hogy minden lelkes háziasszony-anyuka el tudja készíteni ezeket a bábokat hétköznapi, elnyűtt tárgyakból. Első ránézésre. Ám amikor Edit teremtményeit szemrevételezzük, azok természetes egyszerűsége mellett felfedezhetjük a játékeremtő szándékot, s a művész ecseteiből a papírra felkenődött gondolatokat. Merészen munkálkodik az egyszerű elemek társításakor, azok szerkezeti elrendezésében nincs merevség. Alkotói közvetlensége a formai és színbeli tolmácsolásban rejlik, „bábjait” a szétáradó vidámság jellemzi.

A bájosan rusztikus, játékos részletekkel „felruházott”, jellemeket karikírozó bábuk mosolyt fakasztva néznek vissza ránk. Ezeket a cirkuszi szereplőket nem lehet nem szeretni, mert őket jókedvében teremtette meg alkotójuk. Szalma Edit csendes humora jelenik meg a könyv lapjain. A négy-nyolc soros, cirkuszi macskákat bemutató szöveg jelentésrétegeinek

Mázlist, a zsonglór

Cinóber Cirkusz világszám

Vakmerő cincigó a cirkuszban

Csipesz, a macskafakír

Fiminc úr, a porondmester, Grabanc és Miss Mini apukája, a világhírű idomár

Madzag, a kötélátancos

megfejtését mókás, animált jelenetekkel könnyíti meg. Az illusztrátor és a fotós munkájának eredménye, hogy a kép és a szöveg viszonya kiegyensúlyozott. Az apró ötletek, a frappáns jelképek túlmutatnak a textus nyelvezetén.

A halakkal zsonglörködő macska, a sünökön hasaló kandúrfakír, az oroszlánokat idomító kis cica, a többi „megszövegesített” szereplő helyzet-komikumon

alapuló, varázslattal teli világa a kötetet hibátlan vizuális egységgé ötvözi. „Papírszobraival” kilép az akrilszagú síkból. Illusztrációinak erős színhatásait, expresszív karakterű festői nyelvét, sajátos motívumvilágát átörökíti a plasztikus formákra. A képek – a fotók és szövegek tipográfiája – tetszetős blokkokba integrálódnak a könyv lapjain. Szalma Edit kolorisztikus és formai érzékenysége újabb és újabb meglepetéseket tár elénk. Szisztematikusan feszegeti az illusztrátori munka határait, ennek argumentumai a debreceni Vojtina Bábszínház felkérésére tervezett cirkusz-témájú bábjai, valamint plakátjai. Szerencsés esetben az illusztrátor-író páros szellemi vibrálása mutatkozott meg a könyvekben. Ám, ha a gondolatok összefonódása mégsem jött létre, az alkotóknak akkor is professzionális módon kellett megoldani a rájuk mért feladatot. Szalma Edit erre törekedett.

(Módra Ildikó – Szalma Edit: *Trapp*. Bp., 2010. Naphegy Kiadó; Módra Ildikó – Szalma Edit: *Cinóber Cirkusz*. Bp., 2014. Móra Kiadó)

Vanessza és a gördülő cicák

Benedek Elek Mesemondó esték című kötetének Geréb Klára által készített fedőlapterve

A Baba Jaga mese szövegközi (fent) és fejezetléc-illusztrációja

A Ravasz Aisha mese fejezetléc-illusztrációja

Ninkov K. Olga

MESEMONDÓ ESTÉK

GERÉB KLÁRA MESEILLUSZTRÁCIÓI BENEDEK ELEK KÖTETÉHEZ

Geréb Klára (Szabadka, 1897 – Auschwitz, 1944) Szabadka első akadémiai képzettségű grafikus- és iparművésze, egyben a magyar meseillusztráció történetének egyik – eddig fel nem tárt munkásságú – képviselője.

Meseillusztrációi a mese korabeli értelmezésének, vizualizációjának kitűnő példái, s a Benedek Elek-meséskötetek illusztrációs korpuszának figyelmet érdemlő részei. Geréb Klára a szecessziós várossá növő Szabadkán született 1897-ben, s olyan épületek létrejöttét nézhette végig, mint a Komor Marcell és Jakab Dezső által tervezett szecessziós zsinagóga (1902) és városháza (1908–1912). Szülői házát is Jakab Dezső (aki nagybátyja volt) tervei alapján adaptálták 1894-ben a Damjanich utca 105. szám alatt (ma Makszim Gorkij utca 22.), melyben 1996 óta képtár található, így a neobarokk külsővel rendelkező ház belső tere is megszemlélhető. Ugyanígy megtekinthető az a ház is, amelyben férjével, Fenyves Lajossal, a Bács megyei Napló és a Minerva nyomda társtulajdonosával és két gyermekkel élt 1927 és 1944 között – 2008 óta ugyanis ebben az épületben van a Szabadkai Városi Múzeum. Az épület 1906-ban szecessziós

stílusban épült a Vágó-testvérek tervei alapján, s 2014 májusától ebben látható a Geréb Klárának szentelt kiállítás. A Benedek Elek-könyv (1925) illusztrációi e tárlaton szerepelnek.

Geréb Klára szabadkai iskolaévei után az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola hallgatója volt (1915–1920), majd az 1920/21-es tanévben tanulmányait a bécsi *Kunstgewerbeschule*-ban folytatta. Az általa tervezett fedőlapokkal jelent meg 1922-ben Szép Ernőnek, a bécsi Libelli kiadónál magyar nyelven kiadott *Hetedikbe jártam* című könyve, és Vajda Gyulának, a szabadkai *Minerva* által kiadott *Petőfi Emlékkönyve*. Ugyanebben az évben az Andersen meséihez készített illusztrációival nyert díjat az Országos Magyar Iparművészeti Társulat pályázatán. Munkáit Budapesten az Iparművészeti Múzeumban mutatták be negyven magyar grafikus készülő meséskönyvének grafikai lapjaival együtt.¹ Nádai Pál, a pályanyertesek névsorát és munkáit ismertetve ugyan nem tér ki a fiatalok alkotásaira, de leszögezi: „s valóban nem tíz-tizenkét, hanem huszonöt-harminc gyönyörű magyar képeskönyvvel lennének gazdagabbak a gyermekek játékpólcai, ha (...) az a sok fájdalmas „ha” nem volna”.² Geréb Klára említett – Andersen *Az útitárs* című meséjéhez készült – tizenkét illusztrációja ma a grafikus gyermekei tulajdonában van Amerikában, s ez évben jelentek meg először a művész fia által írott könyvben.³

1925-ben „a Franklin Társulat, rajzainak stílusos kifejező jellemző erejét méltányolva megbízta Benedek

1 A pályanyertesek közül az első, ötezer koronás díjban Kozma Lajos (1884–1948) a *Zsuzsa Bergengóciában* című meséskönyv illusztrációiért; a második, háromezer koronás díjban Haranghy Jenő (1894–1951) részesült; s a harmadik, kétezer koronás díjat két pályázónak – Biczó Andrásnak (1888–1957) és Undi Mariskának (1877–1959) – ítelték oda. A bírálóbizottság egyenként ezer koronás díjjal tüntette ki Egyed Erna (1889–1949 után), Frankovszky Adrienne (1897–1953), Gephardt Tibor (1902–1994), Sebők Margit (1882–1964), Szabó József (1902–1993), Vaszary Gábor (1897–1985) és Geréb Klára munkáit.

2 Nádai Pál: „Gyermekképeskönyvek. Pályanyertes grafikusok.” *Magyar Iparművészet*, Budapest, 1922., 3–5. http://epa.oszk.hu/01000/01059/00149/pdf/EPA01059_Magyar_Ipamuveszet_1922_01_003-005.pdf (2014.08.08)

3 Fenves, J. Steven: *The Life and Art of Klara Gereb*. AuthorHouse: Bloomington, 2014, 26–32. oldal.

A Szerencsefia János című mese szövegközi illusztrációja

A Szerencsefia János című mese fejezetléc-illusztrációja

Elek meséinek illusztrálásával.” – írta a szabadkai Szombat című lap, röviden ismertetve Geréb Klára addigi munkásságát.⁴ Benedek Elek *Mesemondó esték* című, orosz, japán, arab és más meséket tartalmazó kötetét Budapesten a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R. T. Könyvkiadóvállalata 1925-ben adta ki a Franklin Társulat nyomdájában. Benedek Elek levélrészletei között a következőket olvashatjuk a Franklin Társulatról: „az én szerkesztésem idejében a Jó Pajtás meg sem közelítette a Cimborát, amiben nagy része volt a szűkkeblű Franklin Társulathoz. Nem csináltam igazi kedvelőt azt az újságot, mert rettenetes volt látnom, hogy az a gazdag társulat mennyire kizsarlja az írókat, milyen nevetséges összegű díjakat fizet, s azt alig lehet kivájni tőle.”⁵ Nem tudjuk, Benedek Elek ismerte-e Geréb Klára korábbi illusztrációit, s azt sem, ez a mesekötet miért nem szerepel Benedek Elek műveinek válogatott listáján, amelyek közül több mesekötetet, más-más kiadónál – pl. Singer és Wolfner, Pantheon, Athenaeum, Franklin Társulat – Mühlbeck Károly (1869–1943) illusztrálta. Geréb Klárának 1925-ben nem ez volt az egyetlen, könyvkiadással kapcsolatos munkája, mert a szabadkai Minerva Rt. nyomda és kiadó számára tervezte meg Szenteleky Kornél *Úgy fáj az élet... című elbeszélés-kötetének* fedőlapját. Geréb Klára felkérésének módja és oka a *Mesemondó esték* című kötet illusztrálására további kutatás tárgya, s azt a tényt sem lehet kizárni, hogy a művész nagybátyja, Jakab Dezső, a magyar szecessziós építőművészet egyik jelentős személyisége volt, akinek 1894–1930 között számos, Komor Marcellal tervezett épülete készült el Szabadkán, Nagyváradon, Temesváron, Marosvásárhelyen, Budapesten.⁶ Annyi bizonyos, hogy a könyvet Szabadkán is ismerték és megrendelhatték Vig könyvkereskedőnek a *Hírlap* című szabadkai napilapban megjelenő reklámja alapján.⁷ Ennek ellenére

a könyvnek mára egy példánya sem maradt fenn a városi közgyűjteményekben, illetve a Szabadkai Városi Könyvtárban. Az illusztrációk szkennelt változatát a Szabadkai Városi Múzeumban megrendezett tárlatra az Országos Széchényi Könyvtárból szereztük be. A 114 oldalas kötethez készült illusztrációk az alkotó eddig ismert egyetlen, könyvben megjelent grafikai sorozata. A könyv aranyozott gerincfelirattal, egészvásznon kötésben, színes illusztrált fedőlappal jelent meg. A szövegközti fekete-fehér grafikák féoldalas, záródísz, iniciálé és fejezetléc-illusztrációkra oszthatók. A könyv formálásának stílusa követi azokat a törekvéseket, amelyek a 19. és 20. század fordulóján, a szecesszió megjelenésének idején, az új műszaki vívmányoknak köszönhetően fejlődésnek indultak Magyarországon is a nyomdász-mesterség gyakorlatában. Geréb Klára a *Mesemondó esték* fedőlapjának alapszínét indigókékre tervezte, ami összhangban áll a kötet címében levő „est” szó megjelenítésével. Az indigókéken jól érvényesül – mint az égen a csillagok – az aranysárga színnel írott szöveg: a szerző neve, a könyv címe és kiadója. A fedőlap-illusztráció a szecessziót idézi a négyzetes képmezőben található átlós kompozícióval, a vár feletti éjszakai égen suhanó mesebeli jelenettel. Alul a vár fekete formái és felül a fekete női figura közötti felfelé haladó átlós sávban cinóberpiros öltözetű két, gyermekekre emlékeztető mosolygós figura repül a fekete mesehős mellett. Cinóberpiros az illusztráció alján, középen megjelenő jelzet, Geréb Klára neve is. A belső illusztrációk részletgazdagságukkal és aprólékos kidolgozottságukkal ellensúlyozzák a színek hiányát. Az iniciálékat kivéve egyetlen képmező sem négyzetes, hanem kevésbé vagy kifejezettebben nyújtott vízszintes alakú, a fejezetlécek legtöbbször pedig felül íves záródású. Ez utóbbi csoportban megjelennek a mesék címei, a szövegközti nagyobb jelenet

4 Szombat, 1925. december 8., 48.

5 Szabó Zsolt: „A levélíró Benedek Elek”. *A népköltészet terített asztalánál*. Benedek Katalin (szerk.) Budapest, 2011. MTA Néprajzi Kutatóintézete, 133–144. oldal.

6 Várallyay Réka: *Komor Marcell – Jakab Dezső*. Holnap Kiadó, Budapest, 2006., 191–193. oldal.

7 *Hírlap*, V/290., 1925. december 15., 7.

ábrázoló féloldalas illusztrációknál pedig a kompozíció részeként jelenik meg egy-egy, a meséből kiragadott szövegrészlet. A nagyobb, belső illusztrációk tehát a fejezetlécek és a szövegközi grafikák, amelyek minden alkalommal mesére utaló ábrázolást tartalmaznak. Az ábrázolások között előfordul kompozíciós és figurális megoldás ismétlése is – ilyen pl. az Andersen-mese egyik illusztrációja és a *Tóbiás és Tóbiáska* fejezetléce. Mindkettőnél megjelenik a vándorfiú motívuma, akinek hátán batyu, kezében bot van, tekintete a háta mögött levő templomtorony felé fordul, s balján egy nagy fa látható. Különbség csak a grafika keretezésében és a kivitelezés technikájában van. Geréb Klárát a környezetében látott valós világ is megihlelhette egy-egy jelenet vagy motívum megformálásához. A *Szerencsefia János* című mese fejezetléceiben a megjelenített kovácsoltvas kerítés dekoratív, pávafarok formája az 1902-ben épült szabadkai zsinagóga szecessziós kerítésére emlékeztet (egyik tervezője ennek is Jakab Dezső, aki Geréb Klára édesanyjának testvérét, Taussig Irént 1904-ben vette feleségül), még ha mögötte nem is a zsinagóga, hanem a klasszicista épület látható. S ha nem is a szabadkai példa volt a meseillusztráció kerítésének megformálásához szolgáló előkép, az illusztrációnak akkor is az olvasó világával való kapcsolatteremtés volt az egyik célja. Hasonlóan Benedek Elek „átdolgozási” módszeréhez. Talán az egyik legkifejezőbb példája ennek az orosz *Baba Jaga*-mese szövegközi illusztrációja, amelyen egy kislány jelenik meg közép-európai miliőben, két virágbokros dézsa között – amilyeneket a korabeli szalonfestők használtak alföldi tanyák festésénél – egy hatalmas fa ajtó közepén rövid, divatos ruháscskában, cipőben, masnival a rövid haja tetején. Különösen érdekesek a mesék záró illusztrációi, amelyeknek formája más-más, s csak egy esetben, a 20. oldalon ábrázol negatív cselekedetet (verést), a többi figurális, kör- vagy/és szívalakú dísz, amelyekben néhol a „vége” szó jelzi a mese végét. Geréb Klárára a szecesszió lágyabb, a természeti formákkal harmonizáló vonulata volt hatással. Illusztrációinak jellemzője a könnyű vonalvezetés,

az aprólékos kidolgozás, a természetesség. A valós világ és az imagináció harmonikusan van jelen ezeken a képeken. A szecesszió dekorativitása és dinamikája, ikonográfiájának kedvelt motívumai jelentek meg a grafikusmesterség és művészi fantázia ötvözetének érett fokán. A Szabadkai Városi Múzeum a tragikusan elhunyt művész több alkotását őrzi, közöttük két arcképvázlatát (*Öregemberfej* 1926, *Női arckép*)⁸ és néhány, olaszországi, ausztriai és franciaországi utazása során készült tájképet és városképet ábrázoló grafikáját. Ezen kívül a szabadkai múzeumban találhatóak még a valaha a művész tulajdonát képező angol *The Studio* című folyóirat példányai, valamint az a kanapé, amelynek huzatát Jakab Dezső tervei (1928) alapján – a család emlékezte szerint – Geréb Klára és édesanyja hímezték.⁹ Geréb Klára meseillusztrációi nem csak a magyar, valamint a vajdasági illusztráció és alkalmazott grafika 20. századi történetének figyelmet érdemlő részei, de a művész kevés fennmaradt műve között is fontos helyük van. Ezek a metszetek a fiatal alkotóművész korai időszakának érett alkotásai, felmutatják művészi erejének és technikai, mesterségbeli tudásának magas fokát. (Benedek Elek: *Mesemondó esték* III. Geréb Klára. Bp., 1925. Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R. T. Könyvkiadóvállalat)

Záró illusztráció

8 Ninkov K. Olga: *Lica vremena. Portreti umetničke zbirke Gradskog muzeja Subotica – Az idő arcai. A Szabadkai Városi Múzeum Művészeti osztályának arcképei*. Szabadka, 2013. Szabadkai Városi Múzeum, 165–166. oldal.

9 Ninkov K. Olga – Vuković Dulić, Ljubica: *Secessija u subotičkim javnim zbirkama – Szecesszió a szabadkai közgyűjteményekben*. Szabadka, 2013. Szabadkai Városi Múzeum, 54, 105, 157, 176. oldal.

A Szép Karolina című mese fejezetléc-illusztrációja

A Tóbiás és Tóbiáska című mese fejezetléc-illusztrációja

A Sabarsa című mese fejezetléc-illusztrációja

Móló biciklivel I, 2010

Móló az Adrián, 2010

Dohnál Szonja

A VAJDASÁGI PORTÓL A LÓKÚTI FŰZFÁIG

INTERJÚ SZAJKÓ ISTVÁN FESTŐMŰVÉSSZEL

Szajkó István Szabadkán él, de a Veszprém megyei Lókúthoz lassan több mint húsz éve kötődik Lókúti házában műtermében

ismertetett meg – mint például a szén, a grafit, különböző ecsetek –, amiket addig nem használtam. Azon a nyáron és a következő nyarakon mindvégig dolgoztam, kísérleteztem ezekkel az anyagokkal, és ez meghatározó élmény volt számomra. Ma is biztos vagyok benne, hogy neki köszönhetem az egész pályámat.

beszélgettünk életéről, művészetéről, terveiről a vastag falak kellemes hűvösében. Körülöttünk képek, az ablakon kitekintve pedig az a bizonyos meghatározó zöld szín, a hegyoldal, a fűzfa.

– *Csonoplyán, az akkori Jugoszláviában születtél 1955-ben. Milyen gyermekkorod volt? Már akkor is foglalkoztatott a művészet?*

– Már akkor is teljes mértékben foglalkoztatott a művészet, csak még nem voltam vele tisztában, hogy melyik. A család légköre mindezt elősegítette. Az apám zenélt, a nagymamám nagyon szépen énekelt; családi összejövetelekkor gyakran voltak közös éneklések, zenélések, úgyhogy mindebből adódott, hogy először zenei pályára indultam. A faluban nem volt zeneiskola, Zomborból járt ki egy zenetanár. Harmonikával kezdtem, majd ezt követte a hegedű, amiben azonban nem volt túl nagy sikerélményem, mert lusta voltam, nem szerettem gyakorolni. Ezután jelent meg a rajzolás, nem véletlenül, ugyanis képregény-bolond voltam. A szüleim titkolták előttem ezeket az újságokat, s mivel titokban kellett megvásárolni, olvasgatni, annál jobban érdekelt, izgalmasnak találtam őket. Nem is az olvasásukon volt a lényeg, hanem a rajzokon. Ezekon a képregény-rajzokon nőttem föl, majd elkezdtem magam is rajzolni, festeni, és ebben már volt sikerélményem. Az elemi iskola hetedik osztályában történt, hogy új tanárnő érkezett az iskolánkba, egy fiatal, gyönyörű nő, óriási fekete hajjal. Ő volt az, aki azt mondta, hogy nekem Újvidékre kellene mennem. Olyan anyagokkal, eszközökkel

A másik fontos emlék, hogy jött egyszer a faluba egy vándor könyvtár. Többek között három részes, cirill betűs, szerb nyelvű művészettörténet kötetet árult. A szüleimnek megemlítettem, hogy nagyon szeretném ezt a könyvet, ők pedig részletfizetésre megvették nekem. Azóta is megvan, most is itt van a polcomon. Ennek a kötetnek a lapozgatása akkor mindent eldöntött. Volt egy barátom, akivel együtt kezdtünk hegedülni, azóta neves nőgyógyász lett. Sokat zenéltünk együtt és emlékszem, hogy egy forró, nyári napon, miközben a nagymamám teraszán festettem – mert akkor az volt a műtermem –, lapozgattuk ezeket a könyveket, és megálltunk a Mona Lisánál. Mondtam, hogy nézze meg a ruháját, a redőket... ezt megfesteni nem kis dolog. Láttam rajta, hogy bajban van, mert nem volt még elhivatott semminek az irányában, talán a zene állt hozzá legközelebb, mint művészet, és azt válaszolta, hogy igen, de egy zenei darabot meghangszerezni sem könnyebb. Ekkor éreztem, hogy az én utam nem a zene, hanem a képzőművészet irányába fog vezetni. Ennek megfelelően Újvidékre mentem az Iparművészeti Középiskolába. Itt már egyértelműen tudtam, hogy engem a festészet jobban érdekel, mint az iparművészet.

Negyedéves végzősök voltunk, mikor megalakult Újvidéken az Újvidéki Magyar Televízió és a magyar szerkesztőség. Boros István népdalénekes, szerkesztő keresett meg azzal, hogy kellene neki egy tehetséges grafikus a televízióhoz, aki beszél mind

a két nyelvet. Rám gondolt, és felajánlotta, hogy diploma után oda mehetnék dolgozni. Nagyon imponált a felkérés, de azt válaszoltam, hogy szeretnék festészetet tanulni, felvételizni az Akadémiára. Megértette, és azt kérte, ajánljak magam helyett valakit. Ezt követően felvételiztem az Akadémiára, festő szakra.

– *Milyen volt a hangulat az 1970-es években Zágrábban, az Akadémián?*

– Remek hangulat volt, kitűnő szellemiséggel. Szerencsésnek tartom magam, hogy oda járhattam, mert ugyanabban az évben felvételiztem Budapestre és Belgrádba is, de az utóbbi kettőre nem vettek fel. A tanári kar neves és elismert művészekből állt, ők voltak a mestereink. Figuratív festészetet tanítottak, ami nagyon közel állt hozzám. Többen közülük megjárták a második világháborút, csatlakoztak a partizánokhoz, egyrészt, mert baloldali érzelműek voltak, másrészt, mert valamiért ott voltak a legnagyobb biztonságban. Ezeknek az embereknek a munkáit ismertem már korábban is. A legismertebb közülük talán Krsto Hegedušić, horvát figuratív festő volt. Ő volt a legidősebb. Volt egy mesterkurzusa, egy műhelye, ahova többen az Akadémia elvégzését követően is jártak. A Műhelynek minden évben volt egy nagy kiállítása, amire mindig nagy izgalommal készültünk. E tárlatokon nem akasztották fel a képeket a falra, hanem mindenkinek a festőállványon volt az alkotása, ahogy éppen előtte dolgozott rajta. Ez a műhely számomra nagyon meghatározó volt, mert én is a figuráció mellett köteleztem el magam, már rögtön az első években. Krsto Hegedušić mellett ott volt Miljenko Stančić, a világhírű festő. Két méter magas ember volt és 180 kiló. Egy óriási test, aki pasztózus olajképeket festett, de soha senki nem mondta volna meg, hogy ennek a hatalmas embernek ilyen könnyű keze és ilyen finom lelke van. Mindehhez egy különleges technikát alkalmazott: az olajat rendkívül vastagon kente fel a vászonra. Ők nem csak festészetre, rajzolásra tanítottak bennünket; eljártunk a kiállításaikra, figyelemmel kísértük a munkásságuk alakulását és ez fontos tapasztalat volt számunkra. Az én mesterem Nikola Reiser volt.

– *Az Akadémia elvégzése után milyen terveid voltak?*

– Egyetlen egy tervem volt: festeni, festeni, festeni. Mégpedig olyan lendülettel és tempóval, ahogy azt

az Akadémián is tettem. A barátomnak, aki szobatársam is volt, az volt az elképzelése, hogy Párizsba kell menni, mert ott van az igazi festészet. Engem is állandóan megpróbált rábeszélni. Ő végül ki is ment, ma is ott él, de már nem fest. A párizsi utazás kapcsolatban volt azzal, hogy a Vajdasági Képzőművészek Egyesületének minden évben volt egy pályázata, melynek keretében Párizsban hosszabb-rövidebb időre műtermet kaphatott az ember. Ez egy óriási épület volt, gyakorlatilag egy nemzetközi művésztelep. Később én is megpályáztam, két hónapra meg is kaptam a műtermet. Mindenesetre az elején nekem nem az volt a célom, hogy minél előbb Párizsba menjek. Szerettem volna visszamenni Szabadkára, számomra az volt a biztos pont. Tudtam, hogy ha máshol nem is, de a családi házban lehet műtermem. Azt éreztem, hogy azt a lendületet, amit az Akadémiáról hoztam magammal, feltétlenül ki kell használnom. Ez végül sikerült is, mert visszamentem Szabadkára, ahol egy évet dolgoztam, egészen addig, míg nem kellett bevonulnom a seregbe.

– *A hadseregben megadatott a lehetőség, hogy műtermed legyen és dolgozhass. Ez nem egy szokványos gyakorlat, hogy alakult így mindez?*

– Valóban volt műtermem, bár nem azzal a szándékkal mentem, hogy ott majd dolgozni fogok. Az volt a célom, hogy eltitkoljam, mivel is foglalkozom. Az Akadémia után Szabadkán eltöltött év nagyon fontos volt számomra, ugyanakkor kezdtem azt érezni, hogy jó lenne egy kis lélegzetvétel, jó lenne valami mást is csinálni. Elmentem és jelentkeztem a seregbe. A sorozáson megkérdezték, mi szeretnék lenni: pék vagy tengerész? A válaszom egyértelműen a tengerész volt. Mindig szerettem volna ugyanis az Adrián eltölteni négy évszakot. Tengerészgyalogos lettem, tehát nem voltam hajón, de tisztességgel végigcsináltam a tengerészgárdista kiképzést. Így lettem Tito gárdájának utolsó gárdistája, mert mindez 1978–79-ben történt, Tito pedig 1980-ban halt meg.

Bár a tisztok nem kérdezték, mi vagyok civilben, volt egy-két értelmiségi, akik érdeklődtek, akikkel sokat beszélgettünk, így aztán nem tudtam eltitkolni, hogy festő vagyok. Előbb-utóbb kiszűrődött. Végül egy tiszt rákérdezett, és azt mondta, vesznek

Út, 1978

Urbánus táj, 1978

Szabadkai gimnázium I,
2014

Szabadkai kerékpáros,
2002

Szabadkai kerékpárosok,
2012

nekem anyagot, vásznat és festhetek. Ezt akkor már nem is bántam. Brioni szigetén, ahol állomásoztunk, akkora műtermem volt, amekkora valószínűleg már az életben sohasem lesz. Kitaláltam, hogy csináljunk mozaikokat, párhuzamosan pedig dolgoztam magamnak is, olyan apró műveket készíttettem, amelyeket később el lehetett szállítani. Rengeteg anyagot biztosítottak a számomra, elképesztő festékkészleteket kaptam, ami pedig nem volt és kellett, azt beszerezték. A tisztéknek is fontos volt mindez, mert büszkélkedhettek e munkákkal. Kisméretű akvarelleket készíttettem, ezek nem kizárólag akvarellek voltak, sokkal inkább háromdimenziós képek. Például egy utcakép esetén az utat tényleg aszfaltból csináltam. A kontrasztokat, konturpontokat, ellentéteket szerettem volna ábrázolni. Az aszfalt súlyossága az akvarell könnyedségével szembeállítva rendkívül erős kontrasztot eredményezett – engem pont ez érdekelt. A lehetetlenül könnyű és a súlyos anyag szembeállítását. Egy egész sorozatot készítettem belőle. Ezekre a képekre az urbánus motívumok voltak jellemzők. A cementes-ragasztós anyag itt-ott megfolyt, ez is különös hatással volt a művekre. Később kiállításom is volt belőlük Szabadkán.

– *Mi jut arról a szóról az eszedbe, hogy POR?*

– A porról egyértelműen a gyerekkori nyarak jutnak eszembe. Ezek a forró, poros nyarak csodálatosak voltak. Kézbe vettük a port, dobáltuk föl, potyogott ránk, miközben forró volt. Azzal tusoltunk, mint a madarak. Az út menti árkokban, mikor megteltek vízzel, azokban fürödtünk. Játék közben figyeltük. Innen jött a *Színes por*, a néhány évvel ezelőtt megjelent könyvem címe is, amit Sirbik Attila talált ki. A por ugyanis, amit kézbe vettünk, nem volt szürke. Abban 10-12 évesen is láttam a színeket. Ez a szín most is nagyon jelentős számomra, bár ma már nem nagyon használom festményeken, arra viszont igen, hogy lealapozzam vele a vásznat. Ilyenkor ez egy kvázi semleges szín. Erről eszembe jut egy régi történet. Voltam egyszer egy művésztelepen horvát naiv festőkkel. Volt ott egy művész, aki velem szemben ült és egyfolytában okoskodott. Már a búcsúvacsoránál tartottunk, amikor megelégettem és azt mondtam neki: „Mindketten nagyon jó festők vagyunk, csak tudod mi a különbség

kettőnk között? (Erre teljes csönd lett a teremben.) Az, hogy ha te felraksz a képedre egy szürke színt, akkor azt feketéből és fehérből kevered ki. Én pedig a pirosból, a sárgából és a kékből.” Elkezdtek tapsolni az emberek. Ekkor megnyugodtam, mert ez egy nagy igazság; én a szürkét valóban mindig a három alapszínből kevertem ki, feketét abba soha nem tettem. Ez nálunk már a középiskolában is alapszabály volt. Feketét használhat az, aki már nem kezdő. Manapság persze már én is használom a feketét, de a mély tónust most is, ahogy akkor is, a kárminnal vagy a párizsi kékkel érem el. Fehéret pedig a papír színe miatt nem használtunk soha és nem használom ma sem.

– *Ez a fajta por-élmény kapcsolódik ahhoz, hogy szívesen dolgozol pasztellkrétával?*

– A pasztell az egy különös történet. Az Akadémián harmadévesen választhattunk mestert, és akkor kezdtünk igazán festeni. Volt akkoriban egy szabadkai, idős orvos ismerősöm, aki egyébként gyűjtő volt és műpártoló, érdekeltte őt a fiatal művészek munkássága. Eljártam hozzá vásárnaponként, beszélgettünk, és mindig megmutatta az új képeket a gyűjteményében. Egy alkalommal azt mondta, hogy megy Németországba egy hétre, ha szeretnék, vele tarthatok; Münchenben megnézzük majd a múzeumokat. Elfogadtam a meghívást, mindössze egy hétről volt szó. Mire visszajöttem, az Akadémián már mindenki festett. Nekem nem volt semmilyen eszközőm hozzá és az volt az érzésem, hogy lemaradtam ez alatt az egy hét alatt. Átmentem a szemközti boltba, vettem papírt és színes iskolai krétát. Elkezdtem festeni színes krétákkal az aktot. Így történt, hogy ekkor egy életre elköteleztem magam. Elkaptam, megfogott ez a technika. Olyannyira, hogy ezt követően egész évben ezzel dolgoztam. Míg a többiek festettek, én is festettem, csak krétával. Magyarországon a pasztellt úgy kezelik, mint rajztechnikát. Ez hiba. A pasztell a legelementárisabb festői technika. Az altamirai, a lascaux-i barlang festményei nem rajzok, hanem festmények, pasztellek. Korom, vas-oxid, valamilyen okker, egy kis vörös. A pasztell így tulajdonképpen az első festői technikának tekinthető. Egy évig dolgoztam az Akadémián a pasztellel és a mai napig

dolgozom vele. Ha nagyobb méretű képet készítek, amihez nagyobb lendület kell, akkor olajat és akrilt használlok.

– *A pasztell nagyobb szabadságot ad, mint mondjuk az olaj? Miben érzed másnak a többi technikához képest?*

– A pasztell maga a tiszta sfumato. Éppen ez a sfumato az, amiben a Mona Lisa például különbözik más ecsetkezeléstől, mert elérte azt, amit én is elérek a pasztellel. Nekem ez a sfumato olyan, mint az embernek a lelke. Van, akinek darabos, van, akinek légies, könnyed. Nem az volt a szándékom, hogy az olajfestmény olyan legyen, mint a pasztell, mert természetesen minden technikának megvan az elmélete, hogy melyiknek hogyan kell kinéznie. Ez egyébként szerintem nem igaz, mert nem ez a fontos, a lényeg az, hogy létrejöjjön a mű. A pasztell rengeteget segített abban, hogy az olajat úgy tudjam alkalmazni, ahogy ma is alkalmazom.

– *Tolnai Ottó egyik írásában „a klorofill festőjének” nevezett. Mit jelent számodra a zöld szín?*

– A zöld szín egyértelműen a természet hatása. Kötődöm a természethez, nagyon fontos számomra. A természet persze egy tág fogalom, amiben nagyon sok minden benne van, de van benne a zöldből is. Az én zöldem nagymértékben Lókútról ered. Ez a zöld csak idézőjelben zöld, csupán annyira, mint amennyire a por szürke. A zöld annyira zöld, amennyi kék és sárga van benne. Festettem egyszer egy nagyméretű pasztellt, egy rétet, a fönti kaszálókat, ahova minden nap mentem Elemérel¹ és a kutyámmal biciklizni. Dúskáltam a színekben. Nem akartam piros vagy narancssárga rétet, azt szerettem volna, hogy zöld legyen, de ennek ellenére élveztem, ahogy építettem bele a színeket. Tulajdonképpen ez egy élő valami volt, amit én elneveztem rétnak. Gyakorlatilag teljesen absztrakt volt az egész. Belefestettem végül egy farönköt, ami ezt a tájat reálisra tette. Ez mindig egy biztos pont számomra, amikor a pasztelleket elkezdem rakosgatni, teszem egymásra a rétegeket, akkor úgy érzem, nyakig vagyok a festészetben, az ajkamig

ér a festészet, dúskálok benne. Mint amikor az ember kimegy a rétre és lefekszik a fűbe.

– *Milyen az a táj, amit a legjobban kedvelsz?*

– A bácskai táj és a horizont, ami gyakorlatilag egy vonal, az nem az én világom. Azt a horizontális vonalat a vásznon nagyon nehéz ellensúlyozni. Ezt az ember úgy tudja ellensúlyozni, hogy húz egy vertikálisat is, de akkor kereszt lesz belőle, ami szintén nem az én kompozícióvilágom, nem így komponálok. Nagyon érdekelt az a táj, az a tájkép, ami kitölti a vásznat még akkor is, ha az nem fekvő, hanem álló. Hosszasan kerestem és Lókúton megtaláltam. Méghozzá a saját udvaromban. Itt van a motívumom, a fűzfa. A fűzfával nem nehéz kitölteni a vásznat. A fűzfa mögött pedig ott van a hegyoldal. A Bakony ilyen szempontból közelebb áll hozzám, mint a vajdasági táj, bár ott is megtalálom a motívumomat. Ott vannak a napraforgók például, azzal ki tudom tölteni a vásznat.

– *A táj hozott Lókútra?*

– Nem a táj hozott ide, hanem Budapest dobott ki magából. Nem voltunk jóban, a város is érezte, hogy én ott nem érzem jól magam. Budapesten is úgy próbáltam élni, mint falun, Összeházasodtam egy budapesti nővel, akinek volt egy lakása. Festettem ott is, de bajban voltam, mert otthagytam a szabadkai műtermet és hiányzott. Próbáltunk az épületen belül helyiségeket létrehozni, de nem volt az igazi. Végül eladtuk a lakást és vettünk egy házat Újpesten. Tetszett a környezet, kertes ház volt, voltak kutyáink, volt műtermem. Valami mégis nagyon hiányzott. Egy napon úgy döntöttünk, hogy elválunk. Eladtuk a házat, én pedig kiraktam magam elé Magyarország térképét és nézegettem, hogy hol is szeretnék élni. Baja környéke a vizek miatt jött számításba, a második a Bakony volt az erdők miatt, a harmadik pedig a Szigetköz, Mosonmagyaróvár, a természet miatt. Borzavár volt az első falu, amit megnéztünk, a neve miatt válassztottam, nagyon tetszett, házat is találtunk, de végül mégsem vettem meg. Nézegettem Magyarpolányt, Hárskútát is. Végül a barátom rábökött

1 Sümegi Elemér hegedűkészítő (D.Sz.)

Női akt, 2013

Csendélet narancsszeletekkel,
2005

Szabadkai galambok, 2014

Vizimadarak, 2005

Kapuféle biciklivel, 2002

Bokormadarak, 2004

Kert íriszekkel, 2004

a térképen Lókútra. Nem ismertük. Megérkeztünk a faluba, volt ház eladó. Kinyitották a kaput, benéztem az udvarba, és tudtam, hogy ez az. Egy hét múlva megvettem és leköltöztem.

– *Otthonra leltél itt?*

– Maximálisan. Nagyon szerettem a házat és a teleket az eredeti állapotában is. Régi kis parasztház volt, csak az alapokat tartottam meg, a többit átépítettem. Lókút és ez a ház nekem egy csoda.

– *Németh Lajos „természetművésznek” nevezett, fontos számokra a természet közelsége?*

– Nagyon fontos számomra, amit Németh Lajos mondott. Ezt valójában nem mondta, hanem leírta. Üzenetben hagyta nekem a szabadkai műtermemben, amikor megnézte a képeimet és én nem voltam jelen. Később találkoztunk és haláláig barátok is maradtunk.

Nagyon fontos számomra a természet. A kerékpárügy is onnan indult, hogy a kerékpár elvisz a természetbe, olyan helyekre, ahova esetleg máshogy nem juthatnál el. Egy időben Elemérel minden reggel mentünk biciklizni, akkor is, amikor nem volt kedvem, vagy neki nem volt kedve. Erdőn, mezőn csatangoltunk, csodálatos élmény volt. A bicikli a természet része; nem véletlenül hívják drótszámárnak. Oda tartozik, még ha kidobják is és ott rozsdásodik, akkor is jobban beleillik a tájba, mint például egy mosógép.

– *A háztető is, ahogy a bicikli, visszatérő motívum nálad. A háztetőkről nekem mindig a stabilitás, az állandóság jut eszembe; ami ott változhat, az maximum a fény. A bicikli ezzel szemben egy állandó mozgás, az onnan szemlélt dolgok képe is állandóan változik.*

– A háztetők Szabadkához kötődnek. Szabadkán rögtön az első évben kaptam egy műtermet. Egy jelentős délvidéki festő, író, Sáfrány Imre műterme állt ott kihasználatlanul. Ő már nem járt föl, beteg volt, így nekem adták használatra a szabadkai városháza harmadik emeletén lévő műtermét. Volt ott egy elég magas párkányú ablak, amin nem lehetett kilátni, csak ha az ember felállt egy székre. Kitekin tettem onnan és akkor láttam a szabadkai háztetőket. Eszembe jutott egy nyugalmazott tanárunk az Akadémián, aki szintén egy ház felső szintjén

kapott műtermet, ott dolgozott minden nap. Minden festményén volt egy forma, ami ugyan színben, technikában különbözött az egyes képeken, de mindegyiken jelen volt. Egyszer megkérdezte tőle egy újságíró, hogy mit jelentenek ezek az ismétlődő formák? Azt mondta, hogy ő a harmadik emeleti műtermével kapott egy motívumot is. Kinézett az ablakon és fentről az udvarnak rendkívül érdekes formája volt. Állandóan ezt a formát festette. Én is hasonlóan jártam. Szabadkai műtermem ablakából néztem ki egyszer, és innen jött a motívum, a háztetők. A háztető egy csoda. Elsősorban dominál benne a piros szín, de az sem baj, ha nem piros. Másodsorban csodálatosak a formák és végül a fények. Mindez egy festőt maximálisan kielégít. Ennek örült volna Picasso is, meg Braque is, mert ez tiszta kubizmus, kínálja magát a ritmikája, a dinamikája.

Ezt a képet, amit most itt az ablakon kinézve látunk, egy életen át tudnám festeni, csak nincs bennem hozzá elég bátorság, elszántság, és nem vagyok nyugdíjas, hogy ezt megengedhetném magamnak. Itt van a fűzfám, amit én ültettem. A motívumaimat először megcsinálom magamnak, aztán festem meg őket. A kenyeret megsütöm, a fűzfát elültetem, s aztán már csak húsz év kell ahhoz, hogy kép legyen belőle.

A bicikli pedig gyerekkori dolog. Nagyapám is biciklivel járt ki a szőlőbe, ezt én megörököltem. Olyan mélyen bennem volt, hogy a 80-as évek elején megálmodtam egy képet. Egy zöld térben, egy zöld biciklit. Aznap nagyon korán felkeltem, siettem a műterembe, gyorsan megfestettem. Ez azóta bennem él, szünet nélkül. Később persze már nem volt zöld a tér, a szabadkai homoknál kötöttem ki, amit rálapátoltam a vászonra, különbözőképpen ragasztókkal rögzítettem. Ráraktam a vászonra a kötőszereket, és lapáttal raktam rá a homokot, az megkötött, majd impregnáltam. Erre jöttek később a biciklik. Mai napig minden nap biciklizem.

– *Van kedvenc napszakod a munka szempontjából?*

– Az ember érzi a maga munkaritmusát. Délelőtt dolgozom délig, egy óráig, utána pedig öt órától éjszakáig.

– *Éjszakai ember vagy?*

– Nem vagyok éjszakai ember, de úgy érzem, hogy a fontos dolgok inkább délután történnek, valamikor 5 és 8 óra között. Nagyon szeretem például a telet. Itt Lókúton voltak olyan elementáris telek széllel, hófúvásokkal, amelyek szépséges formákat hoztak létre. Mindehhez jött a semmihez sem fogható csend és nyugalom. Volt, amikor úgy befújta a hó az ajtót, hogy a kutyámat csak úgy tudtam kiengedni, hogy lépcsőt ástam neki a hóba. Ilyenkor ő is nagyon örült, mert tudta, hogy akkor és ott valami különleges dolog történik. A két-három napos lókúti hó-elzárások csodálatosak voltak. Nekünk itt megvolt mindenünk, én nyugodtan dolgozhattam, ő közben aludt. Akkoriban éjszakai típus voltam, mert maximálisan élveztem, hogy a kályhában ég a tűz, a kutyám alszik mellette, én pedig dolgozom. Nem tudom pontosan mi a boldogság, de akkor nagyon közel éreztem magam hozzá. Tudtam, meg kell jegyezni azt a pillanatot, mert ha létezik olyan, hogy boldogság, akkor ez az.

– *Mit jelent számodra a szépség?*

– Ez egy nagyon fogós kérdés. Szeretem a deformításokat, az ideálistól eltérő méreteket. Ez így van a természetben is. A szépség számomra talán leginkább valami eltérő, ami nekem valamiért tetszik. Nagyon nehéz megmagyaráznom például, hogy nekem miért tetszik a bicikli. Valószínűleg azért, mert van benne erő. Benne van egy perspektívában, és amikor ránézek, nem két ideális kört látok, hanem két ellipszist. Így is szoktam megrajzolni, soha nem két kört rajzolok. Az ellipszis nekem érdekesebb, nagyobb számomra a vizuális kisugárzása, mint két ideális körnek.

– *Ki segített abban, hogy megtaláld a saját hangodat?*

– Azt hiszem senki. Ebben nem is tud segíteni senki; azt vagy megtalálja az ember maga, vagy nem. Valószínűleg ez kicsit szerencse kérdése is. Sok tehetséges ember van, akik kóvályognak s aztán elkallódnak. Picasso például óriási hatással van rám, de nem a stílusa, hanem sokkal inkább az életmódja miatt. Az, hogy mennyire élt a művészetnek, és ahogyan tette mindezt, az engem lenyűgöz. Szeretnék úgy élni, mint ő, de nincs

mindenkinek olyan szerencséje, hogy megteheti. Jó időben jó helyen volt. Nekem ez nem sikerült.

– *Szabadfoglalkozású művészként meg lehet ma élni?*

– Úgy látszik, hogy meg, mert itt vagyok és több mint 30 éve élek így. Mégis azt mondtam a múltkor egy művésztelepen a fiatal kollegáknak, hogy jól gondolják meg, mit szeretnének csinálni, mert ha most kezdeném, akkor nem mernék belevágni. De nekem már nincs választásom. Végig kell csinálnom úgy, ahogy van, akármilyen nehéz. Soha nem foglalkoztattak annyira az anyagiak, hogy amiatt kellett volna szenvednem, hogy nincsenek bevételeim. Az ember az én koromra megtanul pénz nélkül is élni, mert már nem kifelé él, hanem befelé. Gyűjtővé válik, odafigyel rá, hogy legyen elég vászon és festék, amivel dolgozhat; mostanra ezekből annyi összegyűlt, hogy életem végéig tudok dolgozni. Így vagyok a könyvekkel is. Már nem merek bemenni könyvesboltba, mert nem tudok könyv nélkül kijönni.

– *Szívesen olvasol?*

– Nagy olvasó vagyok, nagyon fontos számomra az irodalom. Gyerekkorom óta, a képregények óta szeretek olvasni. A különbség az, hogy a képek most már a fejemben születnek meg. Szeretek olvasni akkor is, ha úgy érzem, hogy valami probléma van, akkor is, ha kényeztetni szeretném magam. Ilyenkor bekapcsolom a Bartók Rádiót és megtalálom hozzá a megfelelő könyvet. Sokat olvasok, de sem a könyvek a címét, sem az író nevét nem jegyzem meg. Az érdekel, hogy bennem mi van, milyen képek alakulnak ki bennem az olvasás során, hogy hol van az íróval valamilyen szenzibilis közös fonál. Imádom a könyveket, körül vagyok véve velük, körülbástyázva, és ezek a bástyák nagyobb biztonságot jelentenek számomra, mint a várbástyák.

– *Az 1980-as évek végén készült el a Vajdasági íróportrék című, Penováč Endrével közös köteted, mely harminc vajdasági író portréját mutatja be. Honnan jött az ötlet?*

– 1987–88-ban az Újvidéki Fórum Nyomda és Könyvkiadó igazgatójának, Bordás Győzőnek volt az ötlete, hogy jó lenne egy ilyen kiadványt megjelentetni. Mivel én rendszeresen csináltam már

Kert filagóriával. 1999

Tájkép misztikus tárggyal. 1999

Cipó, 2014

Magyar vizsla I,
2014

Lókúti postaláda bicikkel,
2008

akkor is portrékat, elvállaltam. Finom tusrajzokat készítettem. Penovác Endre kollegámmal leültünk és megbeszéltük, hogy ő is készít néhány portrét. Kialakult egy anyag, amit a Petőfi Irodalmi Múzeumban mutattunk be 1993-ban. Az elkészült kiadvány mellett kiállításon is. Portrékat állítottunk ki, a nagy teremben pedig nagyméretű festményeket. A portrékat azóta elajándékoztam, a még élő íróknak odaadtam a képeket.

– Volt-e nagyon emlékezetes kiállításod?

– Az én kiállításaim nem különlegesek. Bár most, hogy gondolkodom, mégis volt egy igen emlékezetes kiállításom, csak attól függ, melyik oldalról nézzük a kérdést. Egy jóakarató barátom megszervezett nekem Egerben egy tárlatot. Elvittem az anyagot, gyönyörű volt a kiállítóterem, segített a megnyitó szervezésében, többek között meghívott egy fontos délvidéki politikust is. Pénteken délután 17 órakor volt a megnyitó, s mi ott álltunk a teremben és vártunk. Senki nem jött el a kiállításra. Egyetlen egy látogató sem. Minden kiállításomra jöttek érdeklődők, akár Szabadkán, akár Veszprémben volt, például a Mestermű Galériában vagy Herenden. Kérdeztem a hölgytől, aki szervezte, hogy küldtek-e ki meghívókat, van-e valami propagandája a kiállításnak? Azt válaszolta, hogy igen, de péntek lévén a főiskolások már hazamentek. Nem készítettek még egy üveg ásványvizet sem. Elmentem, vettem bort, hoztam pogácsát, feltáltuk. Egyszer csak jött egy osztály, általános iskolások, gyorsan megkínáltam őket, ettek pogácsát, ittak szörpöt és elmentek. Ez volt a megnyitó. Ilyen élményben azóta sem volt részem.

– Milyen terveid vannak a közeljövőben? Hol láthatjuk legközelebb a képeidet kiállításon?

– Éppen most állítom össze az anyagot, november 14-én Baján, a Kultúrpalotában nyílik tárlatom, egy nagyon szép kiállítóterben. Nagyobb méretű képeket is ki tudok majd állítani, és viszek kisebb méretű dolgokat is. Kicsit komolyabbnak tűnik a szervezés, mint az egeri. Bajával régóta fontos kapcsolatom van, ott élnek a barátaim is, a bajai kórház sebészorvosa és a felesége. Ők egyrészt barátságból, másrészt érdeklődésből támogatják a munkásságomat, például ők az egyik szponzorai a *Színes por* című könyvemnek. Komoly képzőművészeti gyűjteményük is van. Kiskunhalason pedig októberben kellene csinálni egy kisebb kiállítást, mert Kiskunhalas és Szabadka között kapcsolat van, többek között biciklis kapcsolat. Egy szervezett program keretében 50-en jönnek majd biciklivel Szabadkára, s onnan mennek vissza 50-en Kiskunhalasra szintén biciklivel. Ennek kapcsán természetesen nem tudtak megkerülni engem sem, s így vállaltam, hogy ott is kiállítok.

– Mit is kívánhatnék mást, mint sok látogatót, sok érdeklődőt a kiállításokhoz!

(Lókút, 2014. augusztus)

Fekvő bicikli, 2000

Veszprémi kapu biciklivel, 2004

Enteriőr biciklivel, 2000

Álló bicikli, 2000

Miglinczi Éva

MŰTEREMLÁTOGATÁS A ZÖLD MINDENSÉG FESTŐJÉNÉL

**„A völgyben már besötétedett,
de Lak felett még fénylik az ég,
és a narancsszóródásban a gerincen kirajzolódnak a fák.
Ennyivel megint nehezebb lesz meghalni.”**
(Oravecz Imre: Erdőszél)

Szajkó István életútjának egyik igazodási pontja Lókút. Ebbe a mesélő nevű Magas-bakonyi faluba ingázik a festő húsz éve. Szabadkáról oda, majd vissza. Ott-hona az, ahol a műterme van. Mindkét helyen megteremtette magának az alkotás mikroklímáját, de azt ő is tudja, egyszerre két helyen nem lehet. . . Záporos-szivárványos nyári délutánon a lókúti háztetőn átvillódzó napsugarak vakítják a szemet. A ház melletti pincetetőről hangtalan folydogál le a csend a kertre, s a műteremből sorra libbennek ki a festmények az udvaron álló festőállványra. A festő lesimítja képeiről a várakozás porát, s azok megelevenednek.

Lélekkút

Szajkó jelszerű művészetében markánsan van jelen a kerékpár ábrázolása. A mindig mozgásban lévő útkereső alkalmatosságnak mozdulatlan pillanatait örökíti meg a festő. Ezt az elgondolkodtató idődimenziót szerepelteti képeinek középpontjában. Ebben az ismételt jelrendszerben érzékletesen idézi meg az élet nyomvonalait, az őrlődések és az örvendés állapotának felkavaró momentumait

jelennek meg műveiben. Ahhoz, hogy ne vesszünk el a mű egészében, és megfejtsük kódolt üzeneteit, fel kell kutatnunk azt az ősforrást, mely a művész emlékeit, tapasztalásait rejt. A rendkívül gazdag képanyag fontos életgyökökből, gondlattöredékekből építkezik. Szajkó igyekszik minél kevesebb részlettel elmesélni a történeteket, de ha jó olvassuk szimbólumrendszerét, a valóság, s annak képi megfogalmazásából kivételes hitrege bontakozik ki. Kompozícióiban az idő-időtlenség, a valóság-látomás egyidejű megjelenése keveredik. Szellemi és festői eszköztárával fogalmazza át a hétköznapok nyugalmát, a vágyódásokat, a kirekesztettséget, a tartózkodó boldogság tünékeny pillanatait. Heves módszerességgel kutatja az élet történéseit. A megélt élményeket egyfajta logikus rendszerben, asszociatív motívumokkal rajzolja papírra. A külsőségek nem érdeklik, a lényegyet kutatja szakadatlan. A művész a tárgyakba szellemült lét rétegeit fejtegeti, így teremtve meg újra és újra a lélektárgy mítoszát. Szajkó lélekvándoroltatási élményében az önmegismerés és a megmérettetés áll. Megrendítő szakrális merészséggel, szenvedélyesen festi a rezzenéstelen csendet, s közben szembesül az lsten adta létezéssel.

Örvénylő por

A festőművész alkotói pályáját a pasztell, a por-kréta használata gazdagítja. A rajzeszköz tudatos és improvizatív használata építi a szajkói életművet. Önkifejező akaratosság ez. Van úgy, hogy a krétája alig hagy nyomot a papíron, s ezek a szinte láthatatlan ökönyálszálak adják ki a rendszer alapját, máshol

magasztos gesztusok, erőteljes sáfrózsok őrzik a keze nyomát. A porkéta puha textúrája beleragad a festő ujjbarázdáiba, s a kezéről a papírra tapadó színes porból az élet sokszínűségének meséi lesznek. Az embernyom rovások keverednek a kanyargó pasztellcsíkokkal, s néhol átláthatatlan gubancszerkezetté, máshol laza szövődékké egyesülnek. Ezek a gubancok a valóságot, vagyis a valóság megidézésének illúzióját közvetítik. A háttérben összemosódó színfoltok és -sávok artistikus keveredéséből a szenvedélyek megélése, s azok megszenvedése bontakozik ki. Ennek a bonyolult grafikai szerkezetnek örvénylése sokatmondó. Mesél az idegenbe elvagyódásról, a kitaszítottságról, a kósza látomásokról, az időtlenség misztikumáról, a térdimenzió mögötti sugárzó tudás lehetőségéről, és sejteti a hétköznapok szűrkeségét feloldó reményeket. A vonalszövevények súlyos növényi nyalábokká állnak össze, s ez a tájillúzió egyben a semmiben lebegés forrása. Ez a bonyolult tájképzet a vágyak hordozója is. Nincs horizont, nincs térviszonyítási pont, csak a kerékpárlelkek átlényegítését szolgáló szándék. A transzcendens lelki állapot, a csönddel való csatározások, a szétáradó harmónia van jelen szinte minden képében, s ez a jelenésszerű, meditatív lebbenés a szajkóizmus esszenciája.

Az e fajta művészi közvetítés új szellemi síkon egyetemessé teszi a drámai folyamatokat. A léleklabirintus harcait az esztétikum síkjára transzponálja, ezzel egyfajta kognitív párbeszédre készíti a képnézőket. A tájélmény rétegeinek visszafogottsága, a múlttól való rituális megtisztulás lehetőségének felmutatása a festői attitűdöket tükrözi. Ezeket az amúgy szokványos, alig megfogalmazható láttatásokat Szajkó karakterisztikus önkifejező gesztusrendszere felülírja, és képeinek gondolatisága megzabolázhatatlanul töri át az emberi képzelet határait. Gyengéden nivellálva ügyel a részletekre, s mindezeket a piktorális csodákat a Szajkó-képekre jellemző színvilággal erősíti. A befelé forduló meditatív lelki tereket meleg terra-színekkel jellemzi, melyek a természet közelségének nyugalmát is érzékeltetik. A penészsződek, a kopott munkáskabát-színek, az okkerek, a fáradt levendulák, a pernyeszürkék, az ániczskékek, a sárfeketék, a hajnalpirosak, a tört

tónusú pasztellek expresszív kölcsönhatásba lépnek. Megváltoztatják egymást és kettéválaszthatatlanul, összefonódva egyesülnek.

Útkeresés

A Szajkó-univerzum metszéspontjában álló kerékpár és a háttér dramatizált egysége speciális filozófiai kapcsolatrendszerbe szövi az emberi lét emlékeit, ugyanis Szajkó tárgyak (kerékpárok) helyett léleképítményeket fest. A kitaszítottság/elvagyódás az útkeresés és a befogadás/visszatérés izgalmas, egyben fájdalmas stációit láttatja a képsorokban. Generációs problémákat, a kisebbbbségi lét dilemmáinak vetületeit, a tradicionális létcspadákából való menekvést fogalmazza meg az allegorikus élettörténetekben. Szabadságra, produktív vagy kreatív gondolkodási folyamatokra vágyás szimbóluma a vastárgy. Szellemi, erkölcsi és fizikai értelemben definiálható a művekben megfogalmazott szándékszabadság. A léthatárokat feszegető alkotó festményein a megjelenő jelentéskörök szignifikánsan vannak jelen. Az ellágyuló és konok formák a képnek olyan elemei, melyek a társadalmi-kulturális konvenciókat elvetik, s a szabadság teljességét élvezik. Ám a függetlenség és önállóság nem csak gondtalan örömmel jár. Az egyedüllét kiszolgáltatottsága felerősíti a fájdalmakat, s a szorongások megbékélyozhatják a tiszta gondolatokat. Szajkó a kerékpárteremtmények esendőségén keresztül hívja fel figyelmünket a sorskérdésekre. Rajzaiban a bicikli kerékeinek hangsúlyos megjelenése az útkeresését, a szabadságot, míg a leheletnyi vonalakkal megrajzolt, alig látható kormány az irányítást nem tűrő dacot szimbolizálja. Szajkó a távolodás-közeledés élményével perlekedik, s az ösbizalom aspektusainak megismertetésére törekszik. Metaforákkal dokumentálja a látvány pillanatait. Fotografikus, élményű jelbeszédében a kerékpár térbeli helyzetéből az aktuális lelkiállapotok, útirányok olvashatók le. A bezárt ajtók előtt ácsorgó, lámpaoszlopnak támaszkodó – a képnézővel szemben álló – kerékpár ízeleteti a megindulás nyugtalanságát. A váz vörös izzása még a sorskeresés hevületét jelzi, mely szín a bolyongások során barnás-szürkés földszínre változik. A vándorúton a jármű mindig távolodik, így annak hátulsó, parázsló prizma kerül a középpontba, ez egyfajta segélykérésnek,

Tájkép biciklivel és madarakkal, 2002

Tájkép biciklivel, 2002

Vízikép, 2000

Bicikli zöldben, 2002

Kerékpárosok a tájban, 2001

helyzetjelentésnek fogható fel. Beazonosító jel hátramaradottaknak. A nagy menetelés pihenőállomásein több kerékpár találkozásának lehetünk tanúi. Fáradtan fekszenek a zöldellő mezőben, szemlélik egymást, de legtöbbször a magányos kerekézést látjuk. Elérni a végtelen távolságban lévő új élet lehetőségét megakad az ábránd szintjén. De ha néha mégis áthatolnak a vonaldzsungelen – amely mögött egy tündérkert, avagy az infernó birodalma is lehetne –, rájönnek, az élet túl rövid egy új létforma kialakításához. A régi boldogság-boldogulás megélése, annak megtartása nehezedik az utazóra.

A tájszentély mögötti megváltás reménye a festő kezében van. Szajkó az elzalogosított érzelmeket visszaadva, az élménysokkot enyhítve tereli a hazavezető útra az emberarcú kerékpárokat. A festő azt sugallja, hogy a befogadó otthon emberségénél nincs nagyobb örömforrása a létezésnek. S azt is tudatja, nem kell mindig kerékpároknak álcázni magunkat. Merjük vállalni létünk változásait, egyéniségünket, akkor lehetünk biciklik, bicók, bringák, bicajok, brinyók, cajgák, cangák, kerók, kétkerekűek, és még akár drótszamarak is.

• • •

A művész fizikai megjelenése, arckifejezése, tekintete, tartása (és kutya-imádata) sokat árul el művészetéről. Lényé belehelyezhető abba a világba, amelyet létrehozott. A párafelhős, zöldellő krétanádas mögül figyeli a világ harsányságát. Kikacsint ránk és visszavonul a nesztelen Bakonyba. A ködpáros látóhatár, az égbe nyúló kaliforniai mamutfenyő, a domboldalba vájt pincegádor-oltár, az emlékeket őrző kalap, a házra futó lila akác illata erősíti az alkotás csendjét. Műtermében sült kacsalemeztelenített csontjai meredeznek a tányéron. Ropogós kenyérsercli és a „rakija od voca” párlata idézi az otthon-itthon melegségét. Szajkó a szilaj indulat és a kiegyensúlyozottság megjelenítője. Az ember végzetét egyetlen végső mozzanattá tömöríti születéstől haláláig.

Művészet a társadalmi, a politikai és az esztétikai eszményeknek ellenáll, s bár festészete érintőlegesen kapcsolatba kerül néhány stílusiránnyal, de azokon felülemelkedve teremtette meg a Szajkó-galaxis kép-tárát. (Lóki, 2014. július 29.)

Bokros bicikli, 2003

Szabadkai pinceajtó, 2003

A Vajdasági íróportrék című album

Fehér Ferenc (1928–1989) költő

Dr. Bori Imre (1929–2004) irodalomtörténész

Dr. Szeli István (1921–2012) irodalomtörténész

Tolnai Ottó (1940 –) író, költő

Brasnyó István (1943–2009) költő, író

Domokos István (1940 –), költő, író

Lókúti találkozás, 2014

Tárlat a lókúti kertben

A lókúti műterem festményekkel és biciklikkel

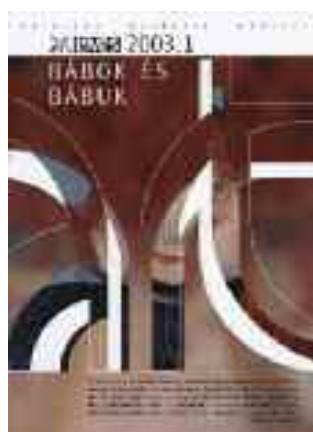
A festmények „bemutatása” a kertben

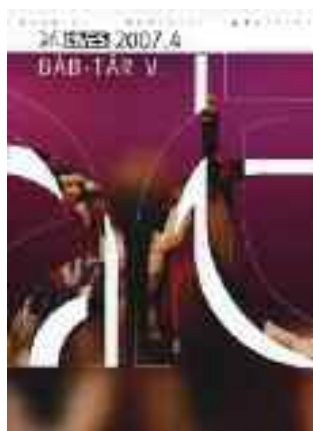

Szajkó István hajdanvolt kutyái egy képen megörökítve

MEGJELENT SZÁMAINK:

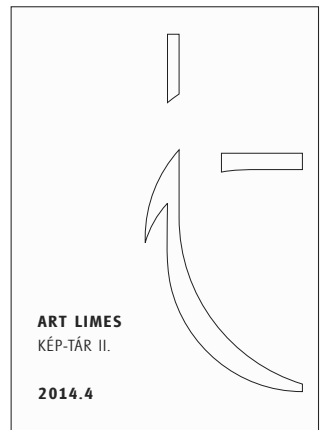
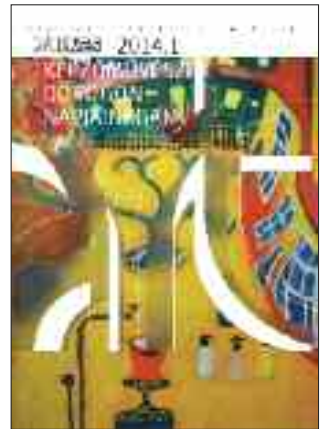
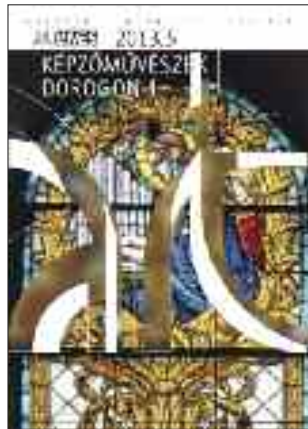
2003/1. szám – BÁBOK ÉS BÁBUK (elfogyott)	–
2003/2. szám – A PASZTELL	495 Ft
2004/1-2. szám – DIKTATÚRA ÉS MŰVÉSZET I–II.	990 Ft
2004/3-4. szám – A GYERMEKKÖNYV-ILLUSZTRÁCIÓ I–II.	–
2006/1. szám – BÁB-TÁR I. (elfogyott)	–
2006/2-3. szám – BÁB-TÁR II–III.	990 Ft
2006/4 – 2007/1. szám – Magyar illusztráció Bolognában	850 Ft
2007/2. szám – BÁB-TÁR IV.	650 Ft
2007/3. szám – Kihelyezett tagozat	850 Ft
2007/4. szám – BÁB-TÁR V.	850 Ft
2008/1. szám – A gyermekkönyv-illusztráció IV.	850 Ft
2008/2. szám – Képzőművészek Esztergomban a 20. században	850 Ft
2008/3. szám – BÁB-TÁR VI.	850 Ft
2008/4. szám – ÜVEGSZOBRA SZAT	850 Ft
2008/5. szám – BÁB-TÁR VII.	850 Ft
2009/1. szám – Gyermekkönyv-illusztráció V.	850 Ft
2009/2. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VI.	850 Ft
2009/3. szám – Wehner-Vernissage	850 Ft
2009/4. szám – BÁB-TÁR VIII.	850 Ft
2009/5. szám – Fémszobrászok Tatabányán	850 Ft
2009/6. szám – BÁB-TÁR IX.	850 Ft
2010/1. szám – BÁB-TÁR X.	850 Ft
2010/2. szám – BÁB-TÁR XI.	850 Ft
2010/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VII.	850 Ft
2010/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VIII.	850 Ft
2011/1. szám – BÁB-TÁR XII.	850 Ft
2011/2. szám – Képzőművészek Tatabányán a 20. században	850 Ft
2011/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció IX.	
A képiro: Kass János, 1. rész	850 Ft
2011/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció X.	850 Ft
2012/1. szám – BÁB-TÁR XIII.	850 Ft
2012/2. szám – IPARMŰVESSÉG I.	1.000 Ft
2012/3. szám – A KÉPIRÓ, KASS JÁNOS	1.000 Ft
2012/4. szám – BÁB-TÁR XIV.	1.000 Ft
2013/1. szám – IPARMŰVESSÉG II.	1.000 Ft
2013/2. szám – IPARMŰVESSÉG III.	1.000 Ft
2013/3. szám – BÁB-TÁR XV.	1.000 Ft
2013/4. szám – BÁB-TÁR XVI.	1.000 Ft
2013/5. szám – KÉPZŐMŰVÉSZEK DOROGON I.	1.000 Ft
2014/1. szám – KÉPZŐMŰVÉSZEK DOROGON NAPJAINKBAN	1.000 Ft
2014/2. szám – BÁB-TÁR XVII.	1.000 Ft
2014/3. szám – KÉP-TÁR I.	1.000 Ft

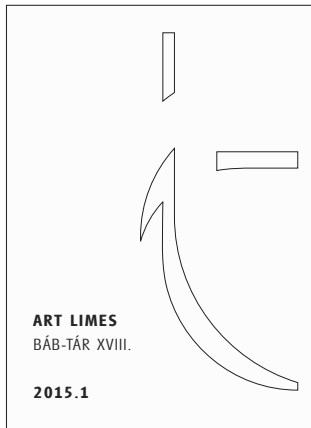

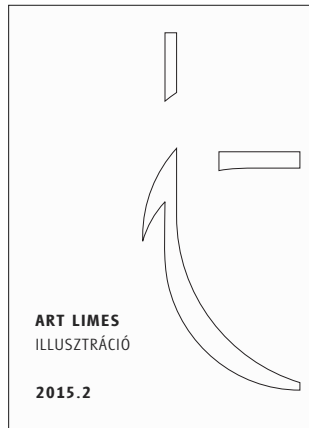

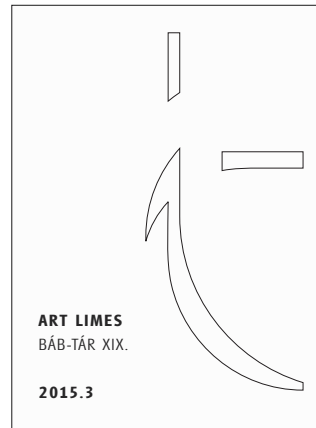
ART LIMES
BÁB-TÁR XVIII.

2015.1

ART LIMES
ILLUSZTRÁCIÓ

2015.2

ART LIMES
BÁB-TÁR XIX.

2015.3

Folyóirataink megvásárolhatók:

- Budapesten: Írók Boltja (Andrássy út 45.), Teleki Téka (Bródy S. u. 46.),
- Komárom-Esztergom megyében és országosan a LAPKER terjesztésében

Megrendelhető: Könyvtárellátó Kht., 1134 Budapest, Váci út 19.

Kernstok Alapítvány/Art Limes Szerkesztősége, 2800 Tatabánya, Esztergomi út 7. I/6.

E-mail: viragjeno46@gmail.com

Honlapjaink: www.artlimes.hu; www.limesfolyoirat.hu